

Katedra Analiz Przestrzennych
i Rynku Nieruchomości

Katedra Gospodarki
Nieruchomościami i Systemów
Informacji Geograficznej

Katedra Geografii
Społeczno-Ekonomicznej

Komisja Obszarów Wiejskich
Polskie Towarzystwo
Geograficzne

Komitet Przemysłowo-Przestrzenny
Zagospodarowania Kraju
PAN

XXXVI SEMINARIUM GEOGRAFII WSI

Współczesne kierunki badań w gospodarowaniu przestrzenią wiejską

21-22 czerwca 2021 r.

KSIĄŻKA ABSTRAKTÓW

PATRONAT HONOROWY

Marszałek
Województwa Warmińsko-Mazurskiego
Gustaw Marek Brzezina

JM Rektor Uniwersytetu
Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie
dr hab. Jerzy Przyborowski, prof. UWM

Dziekan Wydziału Geoinżynierii
UWM w Olsztynie
dr hab. inż. Dariusz Popielarczyk, prof. UWM

Dziekan Wydziału Rolnictwa i Leśnictwa
UWM w Olsztynie
prof. dr hab. inż. Krzysztof J. Jankowski

UNIWERSYTET
WARMIŃSKO-MAZURSKI
W OLSZTYNIE

CEL I ZAKRES TEMATYCZNY SEMINARIUM

Celem seminarium jest wymiana doświadczeń i zapoznanie uczestników z najnowszymi osiągnięciami w zakresie kształtowania przestrzeni oraz aktualnymi problemami związanymi z gospodarowaniem przestrzenią wiejską, w tym:

- planowaniem przestrzennym,
- rozwojem infrastruktury drogowej i technicznej,
- gospodarowaniem nieruchomościami rolnymi i leśnymi,
- urbanizacją obszarów wiejskich,
- relacjami miasto-wieś,
- aspektami społecznymi, kulturowymi, ekonomicznymi, środowiskowymi oraz przestrzennymi związanymi z rozwojem przestrzeni wiejskiej.

KOMITET NAUKOWY

prof. dr hab. inż. Ryszard Źróbek, prof. zw. - PRZEWODNICZĄCY

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

dr hab. inż. Krystyna Kurowska, prof. UWM - Z-CA PRZEWODNICZĄCEGO

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

prof. dr hab. Jerzy Bański

Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania Polskiej Akademii Nauk

prof. dr hab. inż. Ryszard Cymerman, prof. zw.

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

prof. dr hab. Jan Falkowski, prof. zw.

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

prof. zw. dr hab. Krystian Heffner

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

prof. dr hab. Małgorzata Jankun-Woźnicka, prof. zw.

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

prof. dr hab. inż. Sabina Źróbek, prof. zw.

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

prof. dr hab. Wioletta Kamińska

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

prof. dr hab. inż. Katarzyna Sobolewska-Mikulska

Politechnika Warszawska

dr hab. Anna Kołodziejczak, prof. UAM

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

dr hab. inż. Małgorzata Renigier-Bilozor, prof. UWM

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

dr hab. Roman Rudnicki, prof. UMK

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

dr hab. inż. Adam Senetra, prof. UWM

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

dr hab. Marcin Wójcik, prof. UŁ

Uniwersytet Łódzki

KOMITET ORGANIZACYJNY

prof. dr hab. inż. Sabina Żróbek, prof. zw. - PRZEWODNICZĄCA
dr hab. inż. Małgorzata Renigier-Bilozor, prof. UWM - Z-CA PRZEWODNICZĄCEJ
dr hab. inż. Andrzej Bilozor, prof. UWM
dr hab. inż. Iwona Cieślak, prof. UWM
dr hab. inż. Krystyna Kurowska, prof. UWM
dr hab. inż. Piotr Dynowski
dr inż. Rafał Kaźmierczak
dr inż. Dariusz Konieczny
dr inż. Hubert Kryszk
dr inż. Katarzyna Pawlewicz
dr Alina Żróbek-Różańska
dr Anna Żróbek-Sokolnik
Anna Borkowska

Więcej informacji o seminarium na stronie: <http://uwm.edu.pl/konferencjapw/>

SPIS TREŚCI

WSPÓLCZESNE KIERUNKI BADAŃ PRZESTRZENI WIEJSKIEJ

WSPÓLCZESNE TRENDY WPŁYWAJĄCE NA ROZWÓJ OBSZARÓW WIEJSKICH. Krzysztof Janc, Sylwia Dolzblasz, Andrzej Raczyk, Robert Skrzypczyński 7

POZAROLNICZA DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZA NA OBSZARACH WIEJSKICH. Krystian Heffner, Piotr Gibas 8

TYPOLOGIA PRZESTRZENNA PROŚRODOWISKOWYCH FUNDUSZY WPR W POLSCE. Łukasz Wiśniewski, Roman Rudnicki, Mirosław Biczkowski 9

„WALKING INTERVIEW” JAKO NARZĘDZIE OCENY JAKOŚCI WIEJSKICH PRZESTRZENI PUBLICZNYCH. PRZYPADEK WYBRANYCH WSI. Marcin Wójcik, Pamela Jeziorska-Biel 10

AKTUALNE TRENDY W PROCESIE GOSPODAROWANIA PRZESTRZENIĄ

MOTYWACJE INWESTORÓW NA RYNKU MIESZKANIOWYM W WARUNKACH PANDEMII. Aneta Chmielewska, Mateusz Ciski, Małgorzata Renigier-Biłożor 12

RUCH BUDOWLANY JAKO ELEMENT KSZTAŁTOWANIA STREF PODMIEJSKICH NA PRZYKŁADZIE POWIATU TORUŃSKIEGO. Donata Wysocka, Jadwiga Biegańska, Elżbieta Grzelak-Kostulska 13

POZIOM ZURBANIZOWANIA OBSZARÓW WIEJSKICH MAKROREGIONU POŁUDNIOWO-ZACHODNIEGO. Dariusz Ilnicki 14

WPŁYW NADPODAŻY GRUNTÓW BUDOWLANYCH NA GOSPODARKĘ PRZESTRZENNĄ GMINY - NA PRZYKŁADZIE GMINY SEROCK. Agata Pawłat-Zawrzykraj, Ewelina Kowalczyk 15

KRAJOBRAZ WSI JAKO WYRAZ JEJ SPOŁECZNO-KULTUROWEGO ROZWOJU

KRAJOBRAZY WIEJSKIE CZY ROLNICZE? O DYLEMATACH TYPOLOGICZNYCH W ŚWIETLE AUDYTU KRAJOBRAZOWEGO. Urszula Myga-Piątek 17

BADANIA WIZUALNE W OCHRONIE KRAJOBRAZU WIEJSKIEGO. Anna Górka, Kazimierz Niecikowski 18

TRANSFORMACJA KRAJOBRAZU OBSZARÓW WIEJSKICH W OBRĘBIE METROPOLII. Katarzyna Pukowiec-Kurda 19

HALE I POLANY JAKO ELEMENT PRZESTRZENI WIEJSKIEJ W KARPATACH ZACHODNICH. Michał Sobala 20

BADANIA TRANSFORMACJI PRZESTRZENI WIEJSKIEJ

TYPOLOGIA ROLNICTWA – WSPÓLCZESNE PODEJŚCIA METODYCZNE. PRZEGLĄD Z POLSKI. Łukasz Wiśniewski 22

WPŁYW PROCESÓW URBANIZACJI PRZESTRZENNEJ NA ZMIANY UŻYTKOWANIA ZIEMI NA OBSZARACH WIEJSKICH POLSKI WSCHODNIEJ. Iwona Kiniorska, Patryk Brambert, Wioletta Kamińska 23

W POSZUKIWANIU WIZJI PRZYSZŁOŚCI WSI: JAK ZAPEWNIĆ ATRAKCYJNOŚĆ OBSZARÓW WIEJSKICH WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO? Barbara Wieliczko, Paweł Chmieliński 24

ZMIANY WYBRANYCH FORM POKRYCIA TERENU JAKO EFEKT SUBURBANIZACJI PRZESTRZENI WIEJSKIEJ W OTOCZENIU AGLOMERACJI TRÓJMIEJSKIEJ. Barbara Korwel-Lejkowska 25

FUNDUSZ SOŁECKI – NARZĘDZIE WSPARCIA ROZWOJU WYBRANYCH RODZAJÓW INFRASTRUKTURY NA OBSZARACH WIEJSKICH. Marcin Feltynowski 26

NIEUŻYTKOWNICY INTERNETU NA OBSZARACH WIEJSKICH – MOTYWACJE I „CYFROWA DECYZJA”. Oskar Wolski 27

ŚRODOWISKOWE I DEMOGRAFICZNE ASPEKTY ROZWOJU PRZESTRZENI WIEJSKIEJ

RYNEK JAKO PRZESTRZEŃ PUBLICZNA NOWYCH MAŁYCH MIAST. PRZYKŁAD WOJ. ŚWIĘTOKRZYSKIEGO. Wioletta Kamińska, Mirosław Mularczyk 29

<i>TRANSFORMACJA SPOŁECZNO-KULTUROWA A ŚWIADOMOŚĆ EKOLOGICZNA SPOŁECZNOŚCI WIEJSKICH.</i> Justyna Chodkowska-Miszczuk, Krzysztof Rogatka, Aleksandra Lewandowska	30
<i>ZNACZENIE ANALIZ PRZESTRZENNYCH W OCENIE REALIZACJI ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU OBSZARÓW PERYFERYJNYCH NA PRZYKŁADZIE ROZTOCZA.</i> Paweł Cebrykow, Wioletta Kałamucka, Krzysztof Kałamucki	31
<i>OCENA MOŻLIWOŚCI UTWORZENIA PARKÓW KULTUROWYCH NA WYBRANYCH OBSZARACH WIEJSKICH WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO.</i> Sebastian Bernat	32
<i>WYBRANE ASPEKTY OŻYWIENIA GOSPODARCZEGO ZIEMI KŁODZKIEJ NA TLE AKTUALNYCH PRZEMIAN DEMOGRAFICZNYCH REGIONU.</i> Dominik Sikorski, Agnieszka Latocha, Robert Szmytkie, Przemysław Tomczak, Paulina Miodońska, Katarzyna Kajdanek	33
<i>OBSZARY WIEJSKIE W SYSTEMIE MIGRACJI MIĘDZYGMINNYCH W POLSCE.</i> Robert Szmytkie, Mateusz Długosz	34
SESJA POSTEROWA	
<i>INFORMACJA O ROZPOCZĘCIU BUDOWLANEGO PROCESU INWESTYCYJNEGO JAKO WSKAŹNIK OCENY LOKALNEJ POLITYKI PRZESTRZENNEJ.</i> Agnieszka Bieda, Łukasz Dybał	36
<i>KONFLIKTY W PRZESTRZENI WSI PODMIEJSKIEJ – JAK JE ROZPOZNAĆ? – STUDIUM PRZYPADKU.</i> Iwona Cieślak, Andrzej Biłozor	37
<i>INTELIĞENTNE WSIE PERSPEKTYWICZNYM KIERUNKIEM ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH.</i> Gabriela Czapiewska	38
<i>POTENCJAŁ TURYSTYCZNY GMIN WIEJSKICH OBSZARÓW FUNKCJONALNYCH WOJEWÓDZTWA WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO.</i> Anna Hakuć-Błażowska, Krzysztof Kupren	39
<i>KSZTAŁTOWANIE PRZESTRZENI WIEJSKIEJ W STREFIE PRZYGRANICZNEJ POLSKI Z NIEMCAMI W KONTEKŚCIE WZMACNIANIA SPÓJNOŚCI TERYTORIALNEJ UE.</i> Aleksandra Jezierska-Thöle, Marta Gwiaździńska-Goraj	40
<i>URBAN SHRINKAGE W ASPEKTCIE GMIN WIEJSKICH POLSKI PÓŁNOCNO-WSCHODNIEJ.</i> Katarzyna Kocur-Bera	41
<i>PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ NA OBSZARACH WIEJSKICH – PRZEGLĄD NURTÓW I KIERUNKÓW BADAŃ.</i> Anita Kulawiak, Andrzej Suliborski	42
<i>OBRAZ WSPÓŁCZESNEGO MYŚLIWEGO ORAZ SOCJOEKONOMICZNE ZNACZENIE ŁOWIECTWA W POLSCE NA TLE DANYCH EUROPEJSKICH.</i> Krzysztof Kupren, Anna Hakuć-Błażowska	43
<i>ROLA RESTAUROWANYCH OBIEKTÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W AKTYWIZACJI OBSZARÓW WIEJSKICH, NA PRZYKŁADZIE PAŁACU W RZUCHOWIE (WOJEWÓDZTWO ŚLĄSKIE).</i> Ewa Mackiewicz, Urszula Myga-Piątek	44
<i>PARTYCYPACJA PUBLICZNA NA PRZYKŁADZIE GMIN WIEJSKICH WOJEWÓDZTWA WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO.</i> Katarzyna Pawlewicz, Adam Senetra	45
<i>ADAPTACJA IDEI SLOW LIFE NA TERENY WIEJSKIE – STUDIUM NA PRZYKŁADZIE WSI WARMIŃSKIEJ.</i> Katarzyna Pietrzyk, Agnieszka Szczepańska	46
<i>PROCESY URBANIZACJI OBSZARÓW WIEJSKICH W POLSCE W ŚWIETLE UWARUNKOWAŃ PLANISTYCZNYCH.</i> Łukasz Sykała	47
<i>METODA SZACOWANIA RZECZYWISTEJ LICZBY LUDNOŚCI W STREFIE PODMIEJSKIEJ. PRZYKŁAD GMINY CZERNICA (POWIAT WROCŁAWSKI).</i> Robert Szmytkie, Katarzyna Kuzara	48
<i>STRUKTURA WIEJSKIEJ SIECI OSADNICZEJ JAKO EFEKT ZMIAN W ZALUDNIENIU.</i> Monika Wesołowska	49

WSPÓŁCZESNE KIERUNKI BADAŃ PRZESTRZENI WIEJSKIEJ

WSPÓŁCZESNE TRENDY WPLYWAJĄCE NA ROZWÓJ OBSZARÓW WIEJSKICH

Krzysztof Janc*, Sylwia Dołzbłasz, Andrzej Raczyk, Robert Skrzypczyński

Instytut Geografii i Rozwoju Regionalnego, Uniwersytet Wrocławski

Współcześnie obszary wiejskie poddawane są wielu procesom wpływającym na możliwości osiągnięcia przez nie optymalnej ścieżki rozwojowej. W dużej mierze związane są one z obserwowaną, szczególnie w Europie, degradacją obszarów wiejskich (*rural decline*). Jest ona efektem zmiany dotychczasowych funkcji tych obszarów. Stąd też poznanie trendów powinno umożliwić lepsze zarządzanie rozwojem obszarów wiejskich.

Celem opracowania jest wskazanie megatrendów i trendów wpływających na funkcjonowanie obszarów wiejskich. Głównym motywem podjętego badania było wskazanie potencjalnych czynników wpływających na możliwe działania podejmowane na rzecz kształtowania przyszłości wsi. Skoncentrowano się głównie na trendach mających wpływ na sytuację europejskich obszarów wiejskich. Trendy zostały określone na podstawie analizy literatury. Podstawą do badań były wybrane czasopisma zawarte w bazie SCOPUS. Wybranych 25 czasopism mieściło się w czterech grupach tematycznych: badania nad przyszłością (*future studies*), obszary wiejskie, rozwój zrównoważony, geografia i planowanie przestrzenne. Na podstawie kwerendy słów kluczowych dla ostatnich 10 lat (2010-2019), do dalszych analiz wybrano 1126 artykułów, z których po wstępnej analizie zawartości (abstrakt), do dokładnej analizy treści przyjęto 342. Przeprowadzona procedura badawcza umożliwiła identyfikację najważniejszych megatrendów, trendów i tzw. słabych sygnałów związanych z funkcjonowaniem obszarów wiejskich i wpływających na ich rozwój, zwłaszcza w z perspektywy działań podejmowanych na rzecz regeneracji obszarów wiejskich. Należy podkreślić, że zidentyfikowane trendy na pewno będą miały różną moc oddziaływania w zależności od rodzaju obszarów wiejskich. Obszary wiejskie są silnie zróżnicowane, nie tylko pomiędzy kontynentami, państwami, ale również w obrębie poszczególnych państw.

Niniejsze opracowanie powstało w ramach projektu RURALIZATION, który otrzymał dofinansowanie z programu Unii Europejskiej Horyzont 2020 w zakresie badań i innowacji na podstawie umowy o dofinansowanie nr 817642. Opracowanie odzwierciedla wyłącznie poglądy autorów i Komisja Europejska nie ponosi odpowiedzialności za jakiegokolwiek wykorzystanie zawartych w nim informacji.

.....
Słowa kluczowe: obszary wiejskie, trendy, Europa

POZAROLNICZA DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZA NA OBSZARACH WIEJSKICH

Krystian Heffner *¹, Piotr Gibas **

Kolegium Ekonomii, Katedra Gospodarki Przestrzennej i Środowiskowej, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

Rozwój społeczno-gospodarczy wsi prowadzi do zmian w strukturze funkcjonalnej gospodarki obszarów wiejskich, które polegają głównie na pojawianiu się i przyroście nowych funkcji ekonomicznych, w tym przede wszystkim pozarolniczych. Równolegle rośnie poziom specjalizacji ogółu realizowanych funkcji, ale stopniowo narasta też wielofunkcyjność obszarów wiejskich. Wzrost udziału pozarolniczej działalności na obszarach wiejskich jest niejednokrotnie bezpośrednio powiązany z podtrzymywaniem potencjału demograficznego wsi dlatego kluczowe znaczenie ma przeciwdziałanie negatywnym tendencjom w strukturze odpływu (szczególnie jeśli chodzi o wysoki poziom migracji kobiet) m.in. poprzez poprawę warunków do podejmowania działalności gospodarczej, przede wszystkim pozarolniczej. Podejmowane przekształcenia funkcjonalne wiążą się przede wszystkim z rozszerzaniem wiejskiego rynku pracy oraz rozwojem funkcji nierolniczych. U podstaw obserwowanych zmian leżą zjawiska i procesy zachodzące w samym rolnictwie i społecznościach wiejskich, a także tendencje przekształceń w gospodarce poszczególnych regionów, gospodarce krajowej oraz społeczeństwie jako całości. Niestety, częstą praktyką jest także dążenie do przyciągnięcia inwestycji zewnętrznych za wszelką cenę. Zjawisko to ma zwykle społeczną akceptację i jest charakterystyczne dla lokalnych struktur, prowadzi jednak do powielania inicjatyw otwierających tereny pod nowe przedsięwzięcia inwestycyjne, co niejednokrotnie skutkuje postępującym rozgęszczaniem układów przestrzennych wsi, pogarszaniem ich zwartości i paradoksalnie, pogłębianiem trudności z zapewnieniem dostępu do infrastruktury i komunikacji.

* krystian.heffner@ue.katowice.pl

** piotr.gibas@ue.katowice.pl

TYOLOGIA PRZESTRZENNA PROŚRODOWISKOWYCH FUNDUSZY WPR W POLSCE

Łukasz Wiśniewski*¹, Roman Rudnicki², Mirosław Biczkowski³

¹²³Wydział Nauk o Ziemi i Gospodarki Przestrzennej, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Unia Europejska, poprzez realizację Wspólnej Polityki Rolnej, kładzie coraz silniejszy nacisk na proekologiczny rozwój rolnictwa. Potwierdzeniem tego jest m.in.: nowy „europejski zielony ład” [1]. Jednym z jego głównych założeń jest przeznaczenie ¼ gruntów gospodarstw pod uprawy ekologiczne.

W Polsce, w perspektywie finansowej 2014-2020 najważniejszymi formami wsparcia w zakresie prośrodowiskowego gospodarowania na gruntach rolnych były działania: rolno-środowiskowo-klimatyczne oraz rolnictwo ekologiczne. W ramach powyższych instrumentów pomocowych można było skorzystać z szeregu pakietów i wariantów, co wpłynęło na fakt, że wewnętrzna struktura prośrodowiskowych form wsparcia WPR jest bardzo różnorodna.

Celem opracowania jest próba syntetycznego ujęcia różnorodności wsparcia finansowego w ramach analizowanych działań pomocowych UE za pomocą metod typologii przestrzennej. Badane środki podzielono na trzy zasadnicze formy wsparcia skierowane do gruntów ornych, sadów oraz użytków zielonych. W procedurze badawczej zastosowano analizę skupień metodą *k*-średnich. Uwzględniono również ogólny poziom wykorzystania środków z działań uwzględnionych w analizie [1]. Podstawową jednostką terytorialną przyjętą w badaniu były gminy. Interpretację uzyskanych wyników oparto o szereg cech charakteryzujących rolnictwo i jego otoczenie.

Wykazano, że w latach 2014-2020 w Polsce zrealizowano 97.2 tys. wniosków (w tym 30.9 tys. dotyczyło działania rolnictwo ekologiczne). Wsparcie dotyczyło niemal 1.3 mln ha użytków rolnych, co stanowiło nieco ponad 10% powierzchni gospodarstw rolnych. Struktura powierzchni UR objętych wsparciem/dotacjami wyglądała następująco: grunty orne – 60.4%, użytki zielone – 38.8%, sady – 0.7%. Wyniki typologii wskazują na złożoność dystrybucji przestrzennej prośrodowiskowych środków WPR, określoną przez determinanty o charakterze zewnętrznym (otoczenie społeczno-gospodarcze) jak i wewnętrznym (cechy gospodarstw rolnych).

.....
Słowa kluczowe: rolnictwo ekologiczne, działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne, typologia, Polska, WPR, fundusze UE

Bibliografia:

- [1] European Commission. (2019). The European Green Deal. Brussels, 11.12.2019.COM (2019)
- [2] Jezierska-Thöle, A., Rudnicki, R., Wiśniewski, Ł., Gwiazdzińska-Goraj, M., Biczkowski, M. (2021). The agri-environment-climate measure as an element of the bioeconomy in Poland : a spatial study. *Agriculture*, Vol. 11 no. 2

*lukaszwisniewski@umk.pl
*rudnickir@umk.pl
*mirbicz@umk.pl

„WALKING INTERVIEW” JAKO NARZĘDZIE OCENY JAKOŚCI WIEJSKICH PRZESTRZENI PUBLICZNYCH. PRZYPADEK WYBRANYCH WSI

Marcin Wójcik*¹, Pamela Jeziorska-Biel²

¹Uniwersytet Łódzki, Wydział Nauk Geograficznych,

²Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny,

Istotnym kierunkiem przekształceń w zagospodarowaniu przestrzennym wsi w pierwszych dekadach XXI w. jest rozwój przestrzeni publicznych. Przestrzeń wspólna, zazwyczaj plac w środkowej części wsi, była historycznie związana z kształtowaniem się funkcji społecznych, które integrowały mieszkańców wokół problemów wiejskiego życia i pracy. Ich znaczenie jest równie ważne we współczesnych warunkach, kiedy zróżnicowane społecznie lokalne wspólnoty poszukują elementów integrujących wynikających zarówno z tradycji rolniczego gospodarowania jak i nowych aktywności społecznych i ekonomicznych. Aktywizacja społeczna w tym zakresie ma na celu wytworzenie lub wzmocnienie przywiązania do miejsc, których znaczenie wrasta poprzez wspólnotę doświadczeń w tworzeniu i przekształcaniu różnych fragmentów przestrzeni publicznej. Opowieści o miejscach połączonych ścieżkami codziennych ruchów mieszkańców oraz ich osobistych biografii, nadają jakościowym analizom przestrzeni plastyczność, a krajobraz staje się zrozumiały jako społecznie wytworzony. Celem badań było określenie relacji pomiędzy członkami (liderami) lokalnych społeczności a przestrzenią, głównie w zakresie genezy aktywności wspartej środkami zewnętrznymi (nowe inwestycje) oraz znaczeń, które są przypisane do konkretnych miejsc i roli instytucji. Zastosowanie narzędzia znanego w literaturze jako „walking interview”, czyli rodzaju mobilnego wywiadu swobodnego ustrukturyzowanego, opatrzonego dyspozycjami (listą poszukiwanych informacji), połączonego z techniką obserwacji uczestniczącej, pozwoliło na „wydobycie” opowieści (narracji) dotyczących różnych mechanizmów przemiany przestrzeni publicznych w bliskim/intymnym kontakcie z lokalnym krajobrazem.

Narracja jako koncepcja opisu i interpretacji rzeczywistości wyrasta z ujęć podmiotowych, gdzie największą uwagę koncentruje się na człowieku i jego relacji ze światem. Opowieści jako swoiste punkty widzenia i przekonania stanowią niezwykle cenny materiał do badań wyobrażeń, również przestrzennych, o otoczeniu ludzi oraz społeczności, w skład których oni wchodzi. Niezwykle ważne staje się również odniesienie do wartości „miejsc” jako pola „światów przeżywanego”. Analiza pojęć narracji w odniesieniu do „miejsca” wskazuje, że jest ona strukturą znaczącą w relacji do zdarzeń i działań oraz wiąże się z poszukiwaniem całościowego sensu i spłotu wydarzeń.

Ten rodzaj podejścia (metoda mobilna) pozwala dokładniej wyjaśnić anatomię społecznych inicjatyw, opisać relację człowieka z miejscem oraz generować wiedzę o miejscu. Za jego główną zaletę uważa się zdolność dotarcia do ludzkich postaw, zrozumienia kontekstów sąsiedzkich i lokalnych – tj. uzyskania spostrzeżeń wrażliwych przestrzennie.

Badania przeprowadzono w dwóch wielkopolskich wsiach (Potarzyca i Stara Krobica) położonych w folklorystycznym regionie Biskupizny (lata 2017-2019).

Słowa kluczowe: przestrzeń publiczna, miejsce, podejście narracyjne, mobilny wywiad pogłębiony

* marcin.wojcik@geo.uni.lodz.pl
pamela.jeziorska@uni.lodz.pl

AKTUALNE TRENDY W PROCESIE GOSPODAROWANIA PRZESTRZENIĄ

MOTYWACJE INWESTORÓW NA RYNKU MIESZKANIOWYM W WARUNKACH PANDEMII

Aneta Chmielewska, Mateusz Ciski, Małgorzata Renigier-Biłozor*

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Wydział Goinżynierii, Instytut Gospodarki Przestrzennej i Geografii

Nieruchomości są bardzo ważnym aspektem naszego życia zarówno w sferze zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych, ambicji oraz bezpiecznego inwestowania środków pieniężnych szczególnie w niepewnych czasach gospodarczo-społecznych. Podejmowanie decyzji jest umiejętnością istotną z adaptacyjnego punktu widzenia, jednak niepewna przyszłość gospodarza kraju, a tym samym rynku nieruchomości może potęgować wpływ uprzedzeń behawioralnych na ich podejmowane. Decyzje na rynku nieruchomości mogą być podejmowane przez profesjonalnego inwestora, jak też przez „przeciętnego” uczestnika rynku, który czerpie wiedzę głównie z powszechnie dostępnych źródeł informacji i dokonuje zakupu na podstawie niepełnych danych kierując się często własną intuicją i emocjami [1]. Emocje odsuwają na dalszy plan często ważne argumenty, co oznacza, że są czynnikiem destrukcyjnym i zaburzającym racjonalne podejmowanie decyzji [2]. W obliczu niepewnych konsekwencji podejmowanych decyzji nabywcy stają przed alternatywą nie podejmowania jakichkolwiek decyzji, co gwarantuje uniknięcie błędów -takie podejście hamuje jednak rozwój [3]. W czasach kryzysu sytuację dodatkowo komplikuje tzw. lockdown i upowszechnienie się pracy zdalnej wykonywanej w domu. Zatem nieruchomości mieszkaniowa otrzymuje niejako dodatkową funkcję jako miejsce pracy oraz **obszaru wolności** gdzie spędza się tzw. wolny czas w ograniczonej restrykcjami przestrzeni zewnętrznej.

Autorzy zbadali wpływ niepewnej sytuacji gospodarczej spowodowanej pandemią wirusa COVID-19 na rynek nieruchomości mieszkaniowych w Polsce w zagadnieniu motywów nabywców w zakresie ilościowym, przestrzennym oraz lokalizacji względem infrastruktury społecznej. Do zdefiniowania obszarów koncentracji usług wykorzystano dane dotyczące infrastruktury społecznej (Points of Interest (POI)) udostępnione darmowo w OpenStreetMap (OSM), pobrane za pomocą serwisu Geofarbik. Do badań wykorzystano bazy danych o transakcjach nieruchomości mieszkaniowych w pięciu miastach Polski (Olsztyn, Białystok, Bielsko-Biała, Opole, Toruń) w latach 2018-2020. Przy wyborze miast do analiz autorzy kierowali się ich podobieństwem pod względem liczby ludności, a także ich rozproszonym położeniem geograficznym, co pozwoliło indukcyjnie określić ogólne trendy i zachowania nabywców na rynku nieruchomości w całym kraju. Metodą kartogramu przygotowano szereg map prezentujących liczbę transakcji oraz różnice w liczbie transakcji nieruchomości różnego typu w obrębach analizowanych miast; wyznaczono również poligony reprezentujące obręby największej koncentracji usług. Przygotowane warstwy tematyczne posłużyły do wykonania analiz przestrzennych z wykorzystaniem oprogramowania ArcGIS Pro 2.7. Sformułowano następującą tezę: **kryzys gospodarczy spowodowany pandemią COVID-19 wpłynął na zmianę preferencji i motywów inwestorów na RN mieszkaniowych.**

Nabywcy nieruchomości w roku 2020 znacznie częściej lokowali swój kapitał w obszarach położonych na obrzeżach miast w oddaleniu od obrębów o największej koncentracji usług. Spadek liczby transakcji nieruchomości lokalowych i jednoczesny wzrost liczby transakcji nieruchomości budynkowych w roku 2020 sugeruje, iż nabywcy wolą osiedlać się w **miejscach oddalonych od dużych skupisk ludności**, ale także takich, które zapewnią im pewnego rodzaju wolność – przy ograniczeniach związanych z przemieszczaniem się inwestycja w nieruchomości budynkowe daje perspektywę większej swobody w obrębie nieruchomości. **Nabywcy częściej wybierają tereny położone w sąsiedztwie lasów i jezior.** Obecnie ludzie mogą przeżywać strach, który wynika z już istniejących, realnych zagrożeń (jak wysokie ryzyko zarażenia szczególnie w dużych skupiskach ludzi, trudna sytuacja gospodarcza kraju, wysokie opłaty) oraz lęk przed przewidywanymi zagrożeniami (lockdown, dalsze pogorszenie się sytuacji gospodarczej itp.). Lęk jest związany z poczuciem niepewności i niską jego tolerancją. Z jednej strony strach czy niepokój mogą przynieść nasilenie uwagi, z drugiej strony, mogą powodować, że decydent skupi się wyłącznie na niektórych aspektach sytuacji.

.....
Słowa kluczowe: decyzje inwestycyjne na rynku nieruchomości, preferencje mieszkaniowe, GIS, COVID-19, analizy przestrzenne

Bibliografia

- [1] Żróbek-Róžańska, A. Proces decyzyjny na rynku nieruchomości na przykładzie zakupu działki pod budowę własnego domu [A Decision Making Process on the Real Estate Market - the Case of Buying a Residential Plot for Building own House]. *Świat Nieruchom.* **2016**, 11–15, doi:10.14659/WOREJ.2016.95.02.
- [2] Kucharska-Stasiak, E. Behawioralne uwarunkowania funkcjonowania rynku nieruchomości. *Doradca Rynek. Nieruchom.* **2015**, 2.
- [3] Chmielewska, A.; Adamiczka, J.; Romanowski, M. Genetic Algorithm as Automated Valuation Model Component in Real Estate Investment Decisions System. *Real Estate Manag. Valuat.* **2020**, 28, 1–14, doi:10.1515/remav-2020-0027.

* aneta.chmielewska@uwm.edu.pl
mateusz.ciski@uwm.edu.pl
malgorzata.renigier@uwm.edu.pl

RUCH BUDOWLANY JAKO ELEMENT KSZTAŁTOWANIA STREF PODMIEJSKICH NA PRZYKŁADZIE POWIATU TORUŃSKIEGO

Donata Wysocka, Jadwiga Biegańska, Elżbieta Grzelak-Kostulska

Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Wydział Nauk o Ziemi i Gospodarki Przestrzennej, Katedra Studiów
Miejskich i Rozwoju Regionalnego, Toruń

Postępujący na całym świecie dynamiczny proces urbanizacji, przyczynia się do przekształcenia współczesnej sieci osadniczej. Choć początkowo utożsamiany był jedynie z rozwojem miast, obecnie odnoszony jest również do obszarów wiejskich. W tym ujęciu obejmuje on, podyktowane wzmożoną migracją i silnym oddziaływaniem miasta na wieś, skutki przejawiające się przekształceniem obszarów wiejskich w wielofunkcyjne obszary zurbanizowane. Rezultaty te najwyraźniej zaznaczają się na obszarach przyległych do miast, tj. w strefach podmiejskich.

Niezależnie od wielkości strefy podmiejskiej oraz stopnia jej zróżnicowania, jednym z głównych jej wyróżników jest wzrost intensywności ruchu budowlanego. Wynika to z faktu, iż kształtowanie się stref podmiejskich wiąże się z konsekwentnym napływem ludności. Ten z kolei wymusza wzrost aktywności budowlanej. Niestety gwałtowny napływ ludności do strefy podmiejskiej, zwłaszcza notowany w ostatnim ćwierćwieczu w krajach Europy Środkowo-Wschodniej, w tym w Polsce, bardzo często nie jest powiązany z odpowiednim planowaniem zabudowy mieszkaniowej. Jest to zagadnienie o tyle problematyczne, że funkcja mieszkaniowa jest jedną z zasadniczych w strefie podmiejskiej.

Kwestia ta wydaje się być szczególnie istotna, zważywszy na brak precyzyjnych zapisów prawnych odnośnie kształtowania zabudowy mieszkaniowej w strefach podmiejskich w Polsce, dość liberalną politykę gmin podmiejskich odnośnie przekwalifikowania gruntów na cele mieszkaniowe oraz braku długoterminowej polityki lokalnej odnośnie kształtowania osiedli mieszkalnych. W opracowaniu założono, że kształtowaniu zrównoważonych układów osadniczych na obszarach podmiejskich sprzyja planowanie ruchu budowlanego oraz elementów z nim powiązanych. Przyjęto również, że kluczowy w strefach podmiejskich ruch budowlany może być elementem kształtującym strefę podmiejską zgodnie z zasadami ładu przestrzennego, jeśli planowanie przestrzenne odzwierciedlone jest nie tylko w obligatoryjnych, ale także fakultatywnych dokumentach strategicznych.

Zagadnienia związane z kształtowaniem ruchu budowlanego w strefie podmiejskiej prześledzono na przykładzie gmin podmiejskich wchodzących w skład powiatu toruńskiego. W części wynikowej w pierwszej kolejności skorzystano z danych statystycznych pozyskanych z BDL GUS, na bazie których przeanalizowano zmiany w zakresie ruchu budowlanego. W dalszej kolejności w odniesieniu do ruchu budowlanego przeanalizowano dokumenty strategiczne, w tym KPZK 2030, „Strategię rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 roku”, „Strategię rozwoju powiatu toruńskiego na lata 2012-2020”, studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz strategie rozwoju analizowanych gmin, a także mpzp.

W opracowaniu wykazano, że w gminach podmiejskich (na przykładzie powiatu toruńskiego) rzeczywiście wzrasta znaczenie funkcji mieszkaniowej, co pokazują wysokie wartości wskaźników związanych z liczbą pozwoleń wydanych na budowę domu jednorodzinnego, liczbą mieszkań oddanych do użytkowania oraz standardem mieszkań. Wraz ze wzrostem znaczenia funkcji mieszkaniowej w gminach powiatu toruńskiego coraz większą uwagę zwraca się na kwestie racjonalnego planowania przestrzeni, na co wskazuje obecność zarówno obligatoryjnych, jak i fakultatywnych dokumentów strategicznych, a także dostrzega się potrzebę kontroli ruchu budowlanego. Wynika to przede wszystkim z dotychczasowych diagnozowanych problemów w tym zakresie, w tym zwłaszcza chaotycznie powstającej zabudowy, jej rozproszenia, umożliwienia dostępu do infrastruktury. Odpowiedzią na te problemy są wskazywane dalsze kierunki kształtowania ruchu budowlanego, zawarte w dokumentach strategicznych, pozwalają oczekiwać, że zabudowa, zwłaszcza mieszkaniowa, pojawiająca się w gminach podmiejskich będzie znacznie bardziej uporządkowana. To z kolei umożliwi zachowanie ładu przestrzennego oraz efektywniejsze zarządzanie przestrzenią w dynamicznie się zmieniających strefach podmiejskich.

Słowa kluczowe: suburbanizacja, strefy podmiejskie, ruch budowlany, planowanie przestrzenne, powiat toruński.

POZIOM ZURBANIZOWANIA OBSZARÓW WIEJSKICH MAKROREGIONU POŁUDNIOWO-ZACHODNIEGO

Dariusz Ilnicki*¹

Uniwersytet Wrocławski

Od początku lat 90-tych XX w. w zasadzie zaprzestano mówić o urbanizowaniu, strefach podmiejskich, a zaczęto mówić o strefach suburbanalnych, suburbanizacji, peryurbanizacji i negatywnych zjawiskach, które tym procesom towarzyszą czyli urban sprawl. Oczywiście otwartym pozostaje kwestia tego, czy są te same, czy jakościowo, definicyjnie inne procesy. Pozostawiając tą kwestię na tę chwilę bez rozstrzygnięcia, trudno zaprzeczyć, że podstawą szeroko rozumianego wzrostu obszaru jest przyrost / wzrost liczby ludności danego obszaru. Wzrost ten jest co najmniej skorelowany, jeśli nie zdeterminowany zmianą / przyrostem liczby mieszkań. Ponadto szczególnie w strefach podmiejskich ośrodków (sub)regionalnych mamy do czynienia z podwyższoną przedsiębiorczością i wielofunkcyjnym rozwojem obszarów wiejskich.

Celem opracowania jest określenie stopnia zróżnicowania przestrzennego poziomu zurbanizowania w Makroregionie południowo-zachodnim (NUTS 1), rozumianym jako województwo dolnośląskie i opolskie. Poza analizą poszczególnych wielkości dających przesłanki do twierdzenia że mamy do czynienia ze wzrostem zurbanizowania, wykorzystując metodę J. Perkala zostanie określona syntetyczna jego wielkość.

Opracowaniu bazować będzie na danych pochodzących z oficjalnej statystyki Głównego Urzędu Statystycznego, pobranych ze strony WWW (<https://stat.gov.pl/>), a dotyczących: liczba ludności (1988, 2002, 2009, 2011), rozmiary i struktura budownictwa mieszkaniowego (2008-2017), liczba podmiotów gospodarczych w układzie sekcji PKD (2009-2018) oraz wielkości zmian wymienionych wcześniej wielkości. Jako pomocnicze wielkości opisu zjawiska zostaną wykorzystane dane o wielkości dojazdów do pracy najmniej oraz migracjach wewnętrznych na pobyt stały. Zjawisko zostanie przedstawione w układzie miejscowości, z pominięciem miast, w obrębach ewidencyjnych.

Co nie jest zaskoczeniem najwyższe i podwyższone wskaźniki poziomu zurbanizowania towarzyszą zaplecзом największych miast makroregionu. Natomiast w przypadku budownictwa mieszkaniowego i „poziomu” przedsiębiorczości widoczne jest nawiązywanie do przebiegu sieci drogowej. Ponadto należy zauważyć, że największa dynamika i natężenie zmian analizowanych wskaźników dotyczy obszarów wiejskich, które znajdują się w „bezpośrednim” sąsiedztwie granic administracyjnych miasta.

.....
Słowa kluczowe: suburbanizacja, obszary wiejskie, Makroregion południowo-zachodni, poziom zurbanizowania, miejscowości statystyczne

*dariusz.ilnicki@uwr.edu.pl

WPLYW NADPODAŻY GRUNTÓW BUDOWLANYCH NA GOSPODARKE PRZESTRZENNĄ GMINY - NA PRZYKŁADZIE GMINY SEROCK

Agata Pawłat-Zawrzykraj^{*1}, Ewelina Kowalczyk²

¹Instituto Inżynierii Środowiska, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie; ²Urząd Miasta i Gminy Serock,

Praca dotyczy zagadnienia nadpodaży gruntów budowlanych w wyniku prowadzenia niezrównoważonej polityki przestrzennej w gminach położonych w obszarach metropolitalnych. Zgodnie z raportem KPZK PAN2 pt „Studia nad chaosem przestrzennym” [1] problem przeszacowania zapotrzebowania na tereny budowlane w Polsce jest powszechny. Zgodnie z ww. raportem konsekwencje tego zjawiska są zróżnicowane i dotyczą bardzo wielu aspektów, w tym: struktury osadnictwa, rynku nieruchomości, rozwoju gospodarczego, rolnictwa, transportu i łączności, infrastruktury komunalnej, środowiska przyrodniczego, warunków i jakości życia a także bezpieczeństwa publicznego. Obecnie narzędziem mającym na celu urealnienie procesu urbanizacji w stosunku do potrzeb i możliwości gminy jest bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę wprowadzony art. 10 ust. 1 pkt 7 lit. d. Ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym [2]. Wiele gmin zмага się jednak z daleko idącymi konsekwencjami swojej dotychczasowej polityki przestrzennej. W tym kontekście interesująca jest specyfika obszarów położonych w oddziaływaniu dużych miast oraz wyróżniających się pod względem walorów przyrodniczych.

Obiektem badań jest miejsko-wiejska gmina Serock, położona w województwie mazowieckim, w granicach obszaru metropolitalnego Warszawy. Dotychczasowy rozwój gminy determinowały walory przestrzeni rolniczej, walory historyczne miasta Serock, ale przede wszystkim uwarunkowania przyrodnicze, w tym. położenie u zbiegu dwu rzek – Bugu i Narwi. W obowiązujących dokumentach planistycznych za priorytetowy uznano rozwój zabudowy mieszkaniowej, głównie jednorodzinnej, generując w ten sposób szereg problemów przestrzennych Gmina wyróżnia się prawie pełnym pokryciem miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego. Celem pracy było określenie skali nadpodaży gruntów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową w aktach planistycznych miasta i gminy Serock oraz ocena jej wpływu na gospodarkę przestrzenną gminy. Zakres czasowy badań wyznaczają dokumenty planistyczne z lat 2009-2019. Przeanalizowano natężenie ruchu budowlanego, opracowano bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę, wskazano reprezentatywne obszary problemowe.

Według badań przeprowadzonych na potrzeby niniejszej pracy, nadpodaż terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową w analizowanej gminie kształtuje się na poziomie prawie 5 mln m² powierzchni użytkowej, co stanowi ponad 14-krotne zapotrzebowanie na tego typu tereny na najbliższe 30 lat. W gminie Serock odczuwalne są skutki wynikające z nadpodaży gruntów budowlanych, takie jak: dekoncentracja osadnicza i rozpraszanie zabudowy, zwiększenie kosztów utrzymania infrastruktury liniowej oraz punktowej, rosnąca presja na tereny objęte ochroną środowiska oraz istotne z punktu widzenia zachowania łączności przyrodniczej, konflikty przestrzenne na styku zabudowy mieszkaniowej oraz produkcyjnej, niedoszacowanie potrzeb w zakresie terenów usług publicznych.

.....
Słowa kluczowe: gospodarka przestrzenna, pokrycie planistyczne, bilans terenów budowlanych, nadpodaż gruntów budowlanych, konflikty przestrzenne.

Bibliografia:

- [1] Studia KPZK (2018) | tom 182 *Studia nad chaosem przestrzennym* | cz.1 i cz. 2 Polska Akademia Nauk Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju
- [2] Dz.U. 2021 poz. 741. Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 31 marca 2021 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym

* agata_pawlat_zawrzykraj@sggw.edu.pl

**KRAJOBRAZ WSI JAKO WYRAZ JEJ
SPOŁECZNO-KULTUROWEGO ROZWOJU**

KRAJOBRAZY WIEJSKIE CZY ROLNICZE? O DYLEMATACH TYPOLOGICZNYCH W ŚWIETLE AUDYTU KRAJOBRAZOWEGO

Urszula Myga-Piątek,
Wydział Nauk Przyrodniczych Uniwersytet Śląski w Katowicach

Typologia aktualnych krajobrazów Polski (Chmielewski, Myga-Piątek, Solon, 2015) stanowi podstawę do delimitacji i klasyfikacji krajobrazów wykonywana w ramach procedury audytu krajobrazowego. Typologia ta wyróżnia 3 grupy krajobrazów różniące się stopniem antropogenicznego przekształcenia (przyrodnicze, przyrodniczo-kulturowe i kulturowe), 15 typów, wyróżnionych na podstawie dominujących form pokrycia i użytkowania terenu oraz powiązań funkcjonalnych (tzw. tło krajobrazowe), a także 51 podtypów, których kryterium wydzielenia stanowią różnice w intensywność zagospodarowania terenu oraz obecne cechy struktury przestrzennej. W typologii tej wyróżnione są krajobrazy wiejskie (typ 6), które występują w 7 podtypach (6a-6g). Udział autorki w licznych spotkaniach z wykonawcami audytu różnych województw (warsztaty, szkolenie, konferencje, konsultacje), a także bezpośrednie prace przy sporządzaniu audytu dla województwa śląskiego dowodzą, że istnieją problemy, które wynikają ze swobodnej interpretacji zakresu znaczenia „krajobrazy wiejskie” i „krajobrazy rolnicze” – tych drugich nie ma w omawianej typologii (Rozporządzenie, 2019). Celem wystąpienia jest zilustrowanie i analiza dylematów klasyfikacyjnych wybranego typu krajobrazu w zależności od specyfiki regionów Polski, różnego ich interpretowania w przez wykonawców (geografowie *vs* architekci), a także wskazanie na potrzebę wzmocnienia podstaw metodologicznych w badaniach nad krajobrazem Polski.

.....
Słowa kluczowe: krajobraz, typologia, delimitacja, wieś

Bibliografia:

- [1] Chmielewski J.T., Myga-Piątek U., Solon J., 2015: Typologia aktualnych krajobrazów Polski. Przegląd geograficzny, 87, 3, s. 377-408.
- [2] Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 stycznia 2019 r. w sprawie sporządzania audytów krajobrazowych

BADANIA WIZUALNE W OCHRONIE KRAJOBRAZU WIEJSKIEGO

Anna Górka*¹, Kazimierz Niecikowski²

¹Politechnika Gdańska; ²Uniwersytet Gdański

Komunikat jest relacją z cyklu badań, które trwały od maja 2019 roku na części obszaru gminy Cekcyn, woj. kujawsko-pomorskie. Pierwsza faza studiów obejmowała identyfikację i klasyfikację fizjonomii krajobrazów. Osiągnięte rezultaty zostały następnie wykorzystane w ocenie pojemności wizualnej wybranego obszaru. Wyniki pierwszego badania czekają na publikację. Opis chronologicznie drugiego z badań jest już dostępny [1]. Celem całego projektu było opracowanie metodyki, która wspierałaby proces zarządzania przestrzenią i planowania na poziomie gminy oraz wspomagałaby decyzje projektowe w ochronie zróżnicowania oraz kształtowania trwałych i pięknych krajobrazów wiejskich w Polsce. Powodem podjęcia badań był brak scenariusza kompleksowych działań oraz narzędzi w dziedzinie opisu krajobrazów lokalnych, które wypełniałyby rekomendacje Europejskiej Konwencji Krajobrazowej. Nie mniej ważny kontekst stanowiły trudności w realizowaniu wymagań audytu krajobrazowego, formalnie rozpoczętego w styczniu 2019 r., w zakresie opisu fizjonomii krajobrazów. Cele i przyczyny przystąpienia do projektu wpisały się mimowolnie w inicjatywę Komisji Europejskiej (podjętą w lipcu 2020r., m.in. w reakcji na skutki pandemii Covid-19), która służy wypracowaniu długoterminowej wizji rozwoju obszarów wiejskich.

Metodologia badań miała charakter kompilacyjny: wzorowano się na dobrze opisanej w literaturze przedmiotu metodologii Landscape Character Assessment oraz na osiągnięciach krakowskiej szkoły architektury krajobrazu w zakresie analizy kompozycyjnej krajobrazu. Wykonano studia kartograficzne z użyciem GIS oraz eksperckie studia terenowe. Założono, że warunkiem skutecznej ochrony i kształtowania zrównoważonych krajobrazów jest względna zgodność pomiędzy doświadczeniami wizualnymi użytkowników a oceną krajobrazu w oparciu o fizyczne, mierzalne czynniki. Dlatego na potrzeby badań fizjonomia krajobrazu została zdefiniowana jako rozpoznawalny, względnie trwały, specyficzny wzór przestrzenny, który wynika z unikalnej kompozycji elementów naturalnych i/lub kulturowych. Na proces identyfikacji fizjonomii krajobrazu składały się analizy zasobów przyrodniczych (geologia, ukształtowanie terenu, wody, roślinność) i kulturowych (pokrycie kulturowe, użytkowanie, historia) oraz analizy wizualne (ekspozycja krajobrazu, układ przestrzenny form), które objaśniają sposób percepcji krajobrazu. Wyznaczono operacyjne jednostki fizyczno-geograficzne i kulturowe oraz opisano kompozycje wewnątrz krajobrazowych, co doprowadziło do identyfikacji, stosunkowo jednorodnych pod względem każdej z badanych kategorii cech, jednostek fizjonomii krajobrazu, które powinny podlegać jednolitym zasadom zarządzania, ochrony i kształtowania.

Uzyskany w pierwszym etapie badań wielokryterialny opis jednostki fizjonomicznej krajobrazu, w kolejnym badaniu stał się punktem wyjścia do oceny wizualnego wpływu potencjalnej zabudowy na zmianę jej wzoru przestrzennego. Względnie trwały wzór krajobrazu uznano za wskaźnik spójności i zrównoważenia cech przyrodniczych i kulturowych obszaru i przyjęto, że powinien podlegać ochronie. W celu określenia potencjalnego oddziaływania planowanej zabudowy na wzór przestrzenny zaproponowano metodę oceny wizualnej pojemności krajobrazu i pilotażowo przeprowadzono ją na obszarze wsi Nowy Sumin, gm. Cekcyn. Pojęcie wizualnej pojemności krajobrazu zdefiniowano jako zdolność wizualnych zasobów krajobrazu do absorpcji zakłóceń bez zasadniczej zmiany wzoru przestrzennego. Za wizualne zasoby krajobrazu uznano widoczne, fizyczne elementy krajobrazu i ich cechy, którym przypisywane jest znaczenie społeczne ze względu na sposób użytkowania lub historię. Przyjęto, że nowa zabudowa, może wpłynąć na zmianę fizjonomii jednostki poprzez oddziaływanie na: zasoby krajobrazu otwartego, zasoby obszaru zabudowy wsi oraz poprzez zmianę warunków ekspozycji tych zasobów. Zmiana może mieć charakter: zdecydowanie korzystny, neutralny, lub niekorzystny oraz potencjalnie korzystny/neutralny, jeśli istnieje szansa poprawy/zminimalizowania wpływu neutralnego/niekorzystnego.

Opracowana, kompleksowa metodologia badania fizjonomii krajobrazów lokalnych, polegająca na identyfikacji wzoru przestrzennego oraz ocenie oddziaływania planowanych inwestycji na jego trwałość, stanowi kompleksowe narzędzie, którego zastosowanie może służyć poprawie jakości zarządzania i planowania przestrzennego obszarów wiejskich.

.....
Słowa kluczowe: ochrona krajobrazu, fizjonomia krajobrazu, pojemność wizualna krajobrazu

Bibliografia:

- [1] Górka, A. (2020). Visual Capacity Assessment of the Open Landscape in Terms of Protection and Shaping: Case Study of a Village in Poland, *Sustainability* 12(16).

*anna.gorka@pg.edu.pl

TRANSFORMACJA KRAJOBRAZU OBSZARÓW WIEJSKICH W OBREBIE METROPOLII

Katarzyna Pukowiec-Kurda

Uniwersytet Śląski, Wydział Nauk Przyrodniczych, Instytut Nauk o Ziemi, Sosnowiec

W ostatnich latach obserwuje się dynamiczne zmiany krajobrazu, zwłaszcza w obszarach miejskich, głównie ze względu na wysoki stopień antropopresji. Przykładem takich obszarów są regiony metropolitalne i ich bezpośrednie otoczenie, w tym obszary o charakterze wiejskim. Wiejskie obszary peryferyjne metropolii mogą być tworzone zarówno przez gminy wiejskie, jak i miejsko-wiejskie, będące pod szczególną presją sąsiednich miast, tworzących rdzeń metropolii. Wraz z rozwojem metropolii obszary te zaczynają pełnić nowe funkcje, zmieniając się z tradycyjnych wsi o charakterze rolniczym, w wielofunkcyjne obszary przedmieść, podlegające procesom suburbanizacji [1]. Szczególnie dynamicznym zjawiskiem jest tzw. urban sprawl, czyli 'rozlewanie się miast' na tereny wiejskie, najczęściej w sposób niekontrolowany [2]. Przejawia się to przekształceniem wielu elementów krajobrazu np. zanikaniem terenów rolniczych kosztem zabudowy mieszkalnej, usługowej i przemysłowej, zwiększaniem areału nieużytków, zagęszczaniem sieci komunikacyjnej. Obecność i powszechność tych procesów generuje potrzebę określenia dynamiki i kierunków tych zmian. Tylko ich właściwa diagnoza oraz odpowiednia polityka przestrzenna mogą zmniejszyć negatywny wpływ chaotycznej suburbanizacji. Obszary szczególnie narażone na te procesy to obszary wiejskie w bliskim sąsiedztwie dużych miast. Dlatego głównym celem jest identyfikacja procesów zmieniających krajobrazu ze szczególnym uwzględnieniem ich dynamiki, w krajobrazach wiejskich, położonych w obszarach metropolitalnych. Takie postępowanie da możliwość prognozowania zmian krajobrazu w tworzących się obszarach metropolitalnych, a także ich kontynuacji i kierunków dalszego przebiegu w metropoliach już istniejących.

Dynamikę transformacji krajobrazu w latach 2000-2018 określono za pomocą wskaźnika zmian krajobrazu (ChI), a ich kierunki określono za pomocą wskaźnika zmian typów pokrycia terenu (IRCh). Jako materiał badawczy wykorzystano pokrycie Corine Land Cover (CLC) dla grup poziomu 2 (1.1-4.2), a jako obszar modelowy wybrano Metropolię Śląsko-Zagłębiowską. Spośród 15 możliwych rodzajów użytkowania gruntów z bazy CLC, maksymalnie 10 wystąpiło w gminach badanego obszaru. Baza danych CLC jako materiał badawczy do detekcji procesów suburbanizacji była również wykorzystywana w innych pracach [3], co pozwala wnioskować o jej przydatności do tego typu badań.

Największe zmiany w krajobrazie zaobserwowano w typie obszarów zabudowanych, obszarów przemysłowych, łąk i obszarów górniczych. Wynika to z zaniku tradycyjnego dla tego regionu przemysłu wydobywczego, postępującego procesu suburbanizacji jak również procesu reindustrializacji, dotyczącego nowoczesnego przemysłu i porzucania pól uprawnych na skutek zaniku tradycji rolniczych w obszarach wiejskich. Na analizowanym obszarze suburbanizacja ma charakter wewnętrzny [4], gdyż zachodzi w obrębie całej metropolii, na powierzchni ponad 1000 km² przez co jest nierównomiernie rozłożona w przestrzeni. Z tego powodu w analizowanym obszarze trudno jest wyznaczyć typowe strefy podmiejskie, które w tym przypadku występują raczej jako skupione strefy nowych osiedli wewnątrz gmin wiejskich.

W badanym obszarze zdiagnozowano procesy suburbanizacji z zjawiskiem urban sprawl, deindustrializację i reindustrializację nowoczesnego przemysłu, a także porzucanie gruntów ornich. Jeśli w przyszłości zmiany będą przebiegać w tych samych kierunkach, strefy wiejskie zostaną zabudowane osiedlami mieszkaniowymi i częściowo przekształcone w obszary przemysłowe. To z kolei spowoduje dalsze zagęszczanie infrastruktury transportowej, a także rozwój stref funkcjonalnych takich jak centra handlowe i logistyczne, które będą obsługiwać przemysł [5]. Z czasem krajobrazy wiejskie przekształcą się w wielofunkcyjne obszary podmiejskie, a te w dalszej kolejności w krajobrazy miejskie.

Słowa kluczowe: indeks zmian krajobrazu, zmiany krajobrazu, antropopresja, suburbanizacja, metropolia

Bibliografia:

- [1] Antrop, M. (2004). Landscape change and the urbanization process in Europe. *Landscape and Urban Planning*, 67, 9-26.
- [2] Hennig, E. I., Schwick, C., Soukup, T., Orlitova, E., Kienast, F., Jaeger, J.A.G. (2015) Multi-Scale Analysis of Urban Sprawl in Europe: Toward a European De-Sprawling Strategy. *Land Use Policy*, 49, 483-498.
- [3] Cieślak, I., Biłozor, A., & Szuniewicz, K. (2020). The use of the CORINE land cover (CLC) database for analyzing urban sprawl. *Remote Sensing*, 12(2), 282.
- [4] Spórna, T., Krzysztofik, R. (2020). 'Inner' suburbanization—Background of the phenomenon in a polycentric, post-socialist and post-industrial region. Example from the Katowice conurbation, Poland. *Cities* 2020, 104.
- [5] Pukowiec-Kurda, K., Vavrouchova, H. (2020). Land Cover Change and Landscape Transformations (2000-2018) in the Rural Municipalities of the Upper Silesia-Zagłębie Metropolis. *Sustainability*, 12(9911).

HALE I POLANY JAKO ELEMENT PRZESTRZENI WIEJSKIEJ W KARPATACH ZACHODNICH

Michał Sobala

Wydział Nauk Przyrodniczych, Uniwersytet Śląski, Sosnowiec

Górskie hale i polany są charakterystycznym elementem krajobrazu Karpat Zachodnich [1]. Ich geneza sięga końca XV w. i związana jest z rolniczym użytkowaniem ziemi w przeszłości [2]. Od II poł. XIX w. w Karpatach Zachodnich obserwuje się stopniowe zwiększanie się powierzchni lasów kosztem porzucanych gruntów rolnych [3]. W efekcie powierzchnia nieużytkowanych hal i polan zmniejsza się, co w przyszłości może doprowadzić do ich całkowitego zaniku. Celem badań było określenie aktualnego stanu i stopnia zachowania wybranych hal i polan na tle ich historycznego użytkowania. Badania skupiły się przede wszystkim na tych obszarach, gdzie zarzucono użytkowanie gruntów, tj. w Paśmie Wiślańskim (Beskid Śląski) i Paśmie Raczańskim (Beskid Żywiecko-Kysucki).

W badaniach wykorzystano metodę analizy historycznej z wykorzystaniem archiwalnych map i zdjęć lotniczych [4] oraz analizę numerycznego modelu terenu, pochodzącego z lotniczego skaningu laserowego, z wykorzystaniem różnych metod jego wizualizacji [5]. Przeprowadzono także badania terenowe, polegające na kartowaniu antropogenicznych form terenu i obiektów związanych z historycznym użytkowaniem ziemi.

Od roku 1848 r. w Paśmie Wiślańskim i Raczańskim nastąpił spadek powierzchni obszarów nieleśnych, odpowiednio o 66% i 54%. Stopień zachowania powierzchni poszczególnych hal i polan jest jednak zróżnicowany i zależy m.in. od czasu jaki upłynął od zaniechania rolniczego użytkowania, ich wielkości czy aktualnego sposobu użytkowania. Współcześnie poszczególne hale i polany użytkowane są w różny sposób. Na niektórych halach przywrócono wypas zwierząt w ramach czynnej ochrony przyrody, ochrony dziedzictwa kulturowego i aktywizacji gospodarczej regionu. Z kolei na części polan rozlokowała się zabudowa przysiółkowa lub infrastruktura turystyczna. Na pozostałych halach i polanach lub tych ich częściach, które nie są użytkowane, obserwuje się proces wtórnej sukcesji lasu. Nadal jednak widoczne są na nich ślady dawnej działalności człowieka w postaci kamiennych kopców i murków, teras rolnych, miedz oraz pozostałości dróg polnych, zabudowy mieszkaniowej i gospodarczej. Wykorzystując dane z lotniczego skaningu laserowego oraz kartowanie terenowe, na obszarze czterech obszarów testowych o łącznej powierzchni 260 ha, zidentyfikowano około 1700 takich form i obiektów. Rozmieszczenie śladów dawnej działalności człowieka wskazuje, że zasięg pól uprawnych na polanach w przeszłości był większy niż wynika to z treści archiwalnych map, co rzuca nowe światło na historyczną strukturę użytkowania ziemi w Karpatach Zachodnich.

Stan zachowania hal i polan w Beskidzie Śląskim i Żywiecko-Kysuckim jest zróżnicowany i uwarunkowany aktualnym sposobem użytkowania ziemi oraz stopniem zaawansowania sukcesji wtórnej lasu. Zaniechanie użytkowania hal i polan przyczynia się do ujednociania krajobrazu Karpat Zachodnich. Położenie znacznej większości hal i polan na terenie parków krajobrazowych podkreśla ich wartości przyrodnicze, historyczne, kulturowe oraz walory krajobrazowe, a także stanowi podstawę do ich prawnej ochrony. Przeprowadzone badania mogą stanowić podstawę do skutecznego planowania działań ochronnych.

Słowa kluczowe: użytkowanie ziemi, mapy archiwalne, zdjęcia lotnicze, lotniczy skaning laserowy, antropogeniczne formy terenu

Bibliografia:

- [1] Sobala, M. (2020). Mountain Meadows and Glades of the Carpathians—Type or Element of Landscape? The Problem of Delimitation and Typology of Mountain Pasture Landscapes. *Sustainability*, 12(9), 3707.
- [2] Poniedziałek, Z. (1985). Formy osadniczo-przestrzenne gospodarstw chłopskich w państwie żywieckim w XVII i XVIII w. *Karta Groni*, 13, 28.
- [3] Kozak, J. (2010). Forest Cover Changes and Their Drivers in the Polish Carpathian Mountains Since 1800. *Reforesting Landscapes. Landscape Series*, 10, 253-273.
- [4] Plit, J. (2006). Analiza historyczna jako źródło informacji o środowisku przyrodniczym. *Problemy Ekologii Krajobrazu*, 16, 217-226.
- [5] Kokalj, Ž. & Hesse, R. (2017). *Airborne laser scanning raster data visualization: A Guide to Good Practice*. Założba ZRC. Ljubljana.

BADANIA TRANSFORMACJI PRZESTRZENI WIEJSKIEJ

TYOLOGIA ROLNICTWA – WSPÓŁCZESNE PODEJŚCIA METODYCZNE. PRZEGLĄD Z POLSKI

Łukasz Wiśniewski¹

Wydział Nauk o Ziemi i Gospodarki Przestrzennej, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Wkład w światowy rozwój metod typologii rolnictwa stanowi jedno z najważniejszych osiągnięć polskiej geografii społeczno-ekonomicznej w drugiej połowie XX wieku. Po latach stagnacji (m.in. na skutek rozwoju bardziej kompleksowej geografii obszarów wiejskich) w ostatnim czasie obserwuje się ponowny wzrost zainteresowania metodami syntetycznego ujęcia struktur przestrzennych rolnictwa. Celem badań jest przybliżenie najnowszych metod typologii rolnictwa. Z uwagi na złożoność metod, ich charakterystykę ukierunkowano na cechy diagnostyczne, stosowane metody klasyfikacji i osiągnięte wyniki.

Kierunki rozwoju syntetycznych metod badania struktur przestrzennych rolnictwa wiążą się z działalnością prof. J. Kostrowickiego, który był inicjatorem, a następnie przewodniczącym Komisji Typologii Rolnictwa Międzynarodowej Unii Geograficznej (komisja działała w latach 1964-1976). Efektem prac była metoda typologii, która umożliwiała „porównywanie ze sobą w sposób obiektywny rolnictwa wszystkich krajów i czasów” [4 s. 607]. Kolejne dekady przyniosły spadek zainteresowania typologią rolnictwa. Przez niemal trzy dekady nie opracowano kompleksowego badania dla całego kraju. W ostatnich latach pojawiło się kilka typologii, ciekawych pod względem metodologii i uzyskanych wyników.

Pierwszą z nich jest typologia uwzględniająca zależności przestrzenne, opracowana przez zespół B. Głębockiego [2]. Wykorzystano metody autokorelacji przestrzennej (*I* Morana i LISA) oraz analizy skupień (klasyfikacja metodą *k*-średnich). Użyto 69 cech diagnostycznych. Efektem była identyfikacja 5 podstawowych typów rolnictwa. Rozwinięciem zaproponowanego ujęcia była przedstawiona rok później typologia [3] wyróżniająca aż 20 typów rolnictwa. Autorzy stwierdzili, że rozmieszczenie typów ma charakter specyficzny i w znacznym stopniu jest zdeterminowane uwarunkowaniami historycznymi, społeczno-gospodarczymi i przyrodniczymi.

Kolejną propozycją jest typologia opracowana w 2020 roku [5]. Gminy podzielono na trzy typy o niskim, średnim i wysokim poziomie rozwoju rolnictwa, w tym 10 podtypów: kompleksowo rozwinięte, wielkoobszarowe, specjalistycznej produkcji roślinnej, gospodarstwa hodowlane, fermy przemysłowe, przejściowe, półprzemysłowe, specyficzne, tradycyjne i problemowe. Zastosowano wieloetapową procedurę typologii, w której wykorzystano analizę czynnikową oraz dwie metody klasyfikacji: analizę skupień *k*-średnich oraz metodę lasów losowych [1]. Wykorzystano 12 cech diagnostycznych wszechstronnie charakteryzujących rolnictwo.

Typologia rolnictwa łączy w sobie informacje, które w tradycyjnych zobrazowaniach zostają przedstawione za pomocą szeregu pojedynczych wskaźników. Zaletą – w kontekście możliwości praktycznego wykorzystania wyników jest czytelność i łatwość ich interpretacji. Uzyskane wyniki mogą stanowić ważne i przydatne źródło danych dla dalszych analiz, zwłaszcza mających na celu kreowanie kierunków polityki rozwoju rolnictwa jak i obszarów wiejskich.

.....
Słowa kluczowe: typologia, klasyfikacja, rolnictwo, geografia, przestrzeń.

Bibliografia:

- [1] Breiman, L., (2001). Random forests. *Machine Learning*, 45: 5-32.
- [2] Głębocki, B., Kacprzak, E., Kossowski, T. (2018). Identyfikacja typów rolnictwa Polski z uwzględnieniem zależności przestrzennych. *Studia KPZK*, 183: 315–330.
- [3] Głębocki, B., Kacprzak, E., Kossowski, T. (2019). Multicriterion typology of agriculture: a spatial dependence approach. *Quaestiones Geographicae*, 38(2): 29–49.
- [4] Kostrowicki, J. (1983). Polska geografia rolnictwa. Mechanizmy rozwoju, *Przeгляд Geograficzny*, 55, 3-4: 597-631.
- [5] Wiśniewski, Ł., Perdał, R., Rudnicki, R. (2020). Proposed method for delimiting spatial structure on the example of agriculture types in Poland. *Bulletin of Geography. Socio-economic Series*, 49(49): 7-18.

* lukaszwisniewski@umk.pl

WPLYW PROCESÓW URBANIZACJI PRZESTRZENNEJ NA ZMIANY UŻYTKOWANIA ZIEMI NA OBSZARACH WIEJSKICH POLSKI WSCHODNIEJ

Iwona Kiniorska, Patryk Brambert, Wioletta Kamińska

¹Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Instytut Geografii i Nauk o Środowisku,

Współcześnie wielu badaczy zwraca uwagę na coraz większy wpływ urbanizacji przestrzennej na przeobrażenia obszarów wiejskich, zwłaszcza położonych w strefie oddziaływania dużych ośrodków miejskich. Dostrzegając ten fakt w opracowaniu podjęto próbę rozpoznania tego zjawiska na obszarach wiejskich położonych wokół stolic makroregionu Polski Wschodniej. Szczególny nacisk położono na badanie urbanizacji przestrzennej z wykorzystaniem technologii obserwacji satelitarnych i fotogrametrycznych oraz analiz GIS. Rozpatrując urbanizację przestrzenną obszarów wiejskich przyjęto, że dotyczy ona rozwoju zurbanizowanych form użytkowania ziemi i zabudowy o funkcji niezwiązanej z rolnictwem, leśnictwem i rybołówstwem. W ujęciu bardziej syntetycznym są to miejskie formy zagospodarowania. Celem badań było określenie kształtowania się nowych wzajemnych relacji w użytkowaniu ziemi na terenach wiejskich, związanych z rozwojem zjawiska urbanizacji przestrzennej. W analizie przyjęto podział administracyjny uwzględniający aspekt planistyczny, który włącza do badanego obszaru województwa: podkarpackie, lubelskie, podlaskie, warmińsko-mazurskie i świętokrzyskie. W literaturze przedmiotu często wskazuje się na trzy kategorie obszarów wiejskich: układy ściśle powiązane z dużym miastem, strefy w zasięgu oddziaływania dużego miasta oraz układy peryferyjne. Stosując wskazaną zależność, do badań wybrano obszary wiejskie, które otaczają ośrodki stołeczne województw w pierwszym i drugim pierścieniu.

Analiza empiryczna została przeprowadzona w oparciu o archiwalne materiały kartograficzne oraz współczesne materiały ewidencyjne i planistyczne. Zasoby historyczne pozyskano z serwisu internetowego MAPSTER [1], który jest cyfrowym zbiorem historycznych map i planów miast Polski oraz Europy Środkowej i Wschodniej. Aktualne wizualizacje danych przestrzennych zostały udostępnione przez Główny Urząd Geodezji i Kartografii [2]. Do analiz statystycznych opracowano bazę danych, której źródłem były gminne zbiorcze zestawienia dotyczące danych ewidencyjnych gruntów i budynków (EGIB), z zasobów geodezyjnych i kartograficznych określonych starostw powiatowych za lata 2010-2019. Dodatkowym źródłem informacji przestrzennych były dane inwentaryzacyjne pokrycia terenu CORINE Land Cover (CLC) [3].

W opracowaniu zostaną wykorzystane dwie procedury klasyfikacyjne na bazie analizy skupień: metoda minimalnej wariancji Warda oraz metoda samoorganizujących się sieci neuronowych Kohonena z mapą topologiczną. Zastosowane metody posłużyły do wyznaczenia typów określających charakter urbanizacji przestrzennej w badanych jednostkach. Określono dzięki temu relacje pomiędzy odległością od miast a kształtowaniem się poziomu urbanizacji przestrzennej na badanych obszarach wiejskich. Zidentyfikowano różnice w przebiegu zjawiska, akcentując przede wszystkim jego nasilenie na terenach wiejskich pierwszego pierścienia. Nie były to jednak zwarte przestrzennie obszary, tylko poszczególne enklawy gmin związane z funkcją mieszkaniową (np. Stawiguda w województwie warmińsko-mazurskim), przemysłowo-usługową (np. Jastków w województwie lubelskim) lub przemysłowo-mieszkaniową (np. Nowiny i Morawica w województwie świętokrzyskim). Podsumowując, przeprowadzone badania wskazały między innymi, że urbanizacja przestrzenna obszarów wiejskich Polski Wschodniej odbywa się głównie kosztem gruntów rolnych, a rzadziej – poprzez minimalizację gruntów leśnych.

Słowa kluczowe: urbanizacji przestrzennej, użytkowanie terenu, obszary wiejskie, Polska Wschodnia

Bibliografia:

- [1] Mapy archiwalne Polski i Europy Środkowej w serwisie MAPSTER. [Online]. Strona: <http://igrek.amzp.pl>. Data dostępu 12.04.2021.
- [2] Główny Urząd Geodezji i Kartografii. [Online]. Strona: <http://www.gugik.gov.pl>. Data dostępu 12.04.2021.
- [3] Copernicus Land Monitoring Service – Corine Land Cover. [Online]. Strona: <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/data/copernicus-land-monitoring-service-corine>. Data dostępu 13.04.2021.

W POSZUKIWANIU WIZJI PRZYSZŁOŚCI WSI: JAK ZAPEWNIĆ ATRAKCYJNOŚĆ OBSZARÓW WIEJSKICH WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO?

Barbara Wieliczko*¹, Paweł Chmieliński²

^{1,2} Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa

Obszary wiejskie stają przed coraz większymi wyzwaniami rozwojowymi m.in. w związku ze zmianami klimatycznymi, starzeniem się społeczeństwa i cyfryzacją gospodarki. Poradzenie sobie z tymi wyzwaniami wymaga wizji rozwoju danego obszaru opracowanej w oparciu o jego obecną sytuację, uwarunkowania przyrodniczo-klimatyczne, odległość od miejskich centrów rozwoju oraz potencjał rozwoju biogospodarki i gospodarki o obiegu zamkniętym. Trafne określenie strategii rozwoju i wyznaczenie ścieżki zielonej transformacji będzie determinowało zdolność utrzymania atrakcyjności danego obszaru jako miejsca do życia i pracy. W celu zapewnienia zgodności kierunków rozwoju z potencjałem danego obszaru należy włączyć lokalną społeczność w debatę na ten temat. Także kierunki działań w ramach polityki wsparcia rozwoju obszarów wiejskich powinny być określane w oparciu o oddolne podejście i dialog między różnymi grupami interesariuszy.

Referat prezentuje wyniki prac polskiego zespołu uczestniczącego w projekcie *Sustainable Hub to Engage into Rural Policies with Actors* (SHERPA)³ realizowanym w ramach programu Horyzont 2020. Jednym z celów projektu jest włączenie mieszkańców w dyskusję na temat przyszłości obszarów wiejskich. W związku z tym stworzone zostały platformy dialogu (Multi-Actor Platforms - MAP), składające się z różnych grup interesariuszy (naukowców, przedstawicieli lokalnej społeczności i administracji) co ma zapewnić reprezentatywną debatę na temat różnych aspektów rozwoju obszarów wiejskich w Unii Europejskiej, umożliwić gromadzenie wiedzy w tym zakresie oraz pozwolić na opracowanie rekomendacji dla polityki wsparcia rozwoju obszarów wiejskich, a dzięki temu wspierać tworzenie unijnej i krajowej polityki wobec wsi. Zebrany materiał bazuje na sumarycznych wynikach badań z udziałem ponad 1100 osób z 17 krajów, zaangażowanych w tworzenie i prace MAP. W Polsce utworzono platformę o nazwie „Zielone Sąsiedztwo”, która powstała przy udziale Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania o tej samej nazwie i objęła polem badawczym tereny Mazowsza, w tym tereny podwarszawskie o specyficznych powiązaniach miejsko-wiejskich.

Na pierwszym etapie realizacji projektu wszystkie powstałe platformy dyskutowały na temat wizji rozwoju obszarów wiejskich w perspektywie roku 2040. Było to związane z zapowiedzią Komisji Europejskiej opracowania wizji rozwoju obszarów wiejskich UE właśnie do tego roku, która ma być przedstawiona w czerwcu 2021 roku. Wynikiem tych prac są dokumenty prezentujące wypracowane przez każdą platformę stanowisko dotyczące wizji rozwoju obszarów wiejskich na danym terenie w perspektywie roku 2040 oraz czynniki ułatwiające i utrudniające jej realizację. Celem referatu jest prezentacja wypracowanej wizji rozwoju wsi w województwie mazowieckim, przygotowaną przez platformę „Zielone Sąsiedztwo” na tle wyników podobnych prac zrealizowanych przez pozostałe platformy działające w ramach projektu SHERPA.

W dyskusji na temat przyszłości obszarów wiejskich województwa mazowieckiego za kluczową kwestię decydującą o żywotności tych obszarów w kolejnych dekadach uznano cyfryzację i wykorzystywanie technologii cyfrowych, które muszą być w wysokim stopniu zintegrowane z gospodarką wiejską. Konieczne jest, aby struktura gospodarki na obszarach wiejskich była jak najbardziej zdywersyfikowana, aby zapewniać jak największą odporność na wszelkiego rodzaju kryzysy. Nie mniej istotna jest kwestia ochrony środowiska, poprawy różnorodności biologicznej oraz dostosowanie się do zmieniającego się klimatu. Niezmiernie ważna jest także poprawa infrastruktury i jej dostosowanie do wyzwań związanych z ograniczeniem emisji gazów cieplarnianych oraz ochrona zasobów wody. Niezbędne jest również zapewnienie mieszkańcom wsi dostępu do usług publicznych oraz wdrożenie zrównoważonych modeli mobilności.

Uzyskane wyniki wskazują na zbieżność potrzeb rozwojowych i wizji obszarów wiejskich między województwem mazowieckim i innymi regionami oraz państwami reprezentowanymi w projekcie SHERPA. Wskazuje to na znaczne podobieństwo czynników determinujących jakość życia i atrakcyjność obszarów wiejskich niezależnie od poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego danego państwa członkowskiego UE, ukazuje również zróżnicowaną priorytetyzację tych potrzeb w opinii przedstawicieli lokalnych społeczności w Polsce i innych krajach, co łączyć należy z odmiennymi uwarunkowaniami rozwoju.

Słowa kluczowe: obszary wiejskie, mazowieckie, Unia Europejska, wsparcie wsi, wizja przyszłości.

*bwieliczko@irwirpan.waw.pl

³ Projekt SHERPA uzyskał finansowanie UE z programu Horyzont 2020 w ramach umowy nr 862448. Strona internetowa projektu: <https://rural-interfaces.eu/>.

ZMIANY WYBRANYCH FORM POKRYCIA TERENU JAKO EFEKT SUBURBANIZACJI PRZESTRZENI WIEJSKIEJ W OTOCZENIU AGLOMERACJI TRÓJMIEJSKIEJ

Barbara Korwel-Lejkowska

Zakład Badań Krajobrazu i Kształtowania Środowiska, Uniwersytet Gdański,

Proces suburbanizacji powoduje, że krajobraz wiejski traci swój charakter, przybierając cechy krajobrazu podmiejskiego, a miejscami nawet miejskiego. W pracy podjęta została analiza zmian wybranych sposobów pokrycia i użytkowania terenu, w szczególności przeznaczania terenów pod zabudowę. Odniesiono się do negatywnych skutków przyrodniczych tych zmian, wyrażonych m.in. pogarszającą się proporcją między obszarami biologicznie aktywnymi a zabudowanymi. Praca stanowi kontynuację badań prowadzonych dla lat 1985 – 2012 [1].

Badaniem objęte zostały wybrane tereny wiejskie położone w najbliższym sąsiedztwie centralnych stref zabudowy miast aglomeracji trójmiejskiej oraz tereny o charakterze wiejskim w granicach administracyjnych tych miast. Analizowane zmiany pokrycia terenu dotyczyły lat 2012 – 2018, a wyniki zostały odniesione do prognozowanego w połowie lat 80. XX wieku schematu układu przestrzennego aglomeracji gdańskiej i położenia obszarów dopuszczalnego zainwestowania miejskiego [2].

W pracy posłużono się danymi dotyczącymi lokalizacji i powierzchni lasów, użytków zielonych, wód i zabudowań, pozyskanymi z Bazy Danych Obiektów Topograficznych (BDOT10k). W pierwszym etapie badań przy zastosowaniu metody kartogramu uwzględniono procentowy udział powierzchni wymienionych typów pokrycia terenu które istniały na początku analizowanego okresu, przybyły lub ubyły w wybranych przedziale czasu oraz istniały cały czas. W drugim etapie badań, rozkład przestrzenny zmian zabudowy porównano do rozmieszczenia geokompleksów dopuszczalnego zainwestowania miejskiego. Na tym etapie badań posłużono się 100-metrowymi strefami buforowymi, utworzonymi dookoła nowej zabudowy.

Przeprowadzone analizy umożliwiły wskazanie terenów, na których dochodzi do największych zmian w pokryciu terenu oraz miejsc, gdzie zabudowa wkracza na tereny wcześniej aktywne biologiczne, często położone w dużym oddaleniu od starszej zabudowy skupionej. Wykazano rozbieżności między zaleceniami dotyczącymi kierunków rozwoju zabudowy wokół Trójmiasta, formułowanymi w latach 80. XX wieku, wynikającymi z założeń zrównoważonego rozwoju, a rzeczywistością postępującą suburbanizacją wokół centralnego pasma usługowego aglomeracji trójmiejskiej. Użycie danych z BDOT10k umożliwiło wskazanie dokładnych lokalizacji badanych zjawisk, co nie byłoby możliwe w opracowaniach opartych na danych statystycznych.

Dzięki ogólnej dostępności danych cyfrowych i programów GIS, przedstawione w pracy metody mogą być wykorzystywane w badaniach na innych obszarach, a otrzymane wyniki są przyczynkiem do dalszych dyskusji na temat procesów suburbanizacji wokół aglomeracji trójmiejskiej.

.....
Słowa kluczowe: suburbanizacja, zmiana użytkowania ziemi, aglomeracja trójmiejska

Bibliografia:

- [1] Korwel-Lejkowska, B. (2020). *Wpływ rozprzestrzeniania się miast na środowisko przyrodnicze w otoczeniu aglomeracji trójmiejskiej*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, s.196.
- [2] Przewoźniak, M. (1985). Przyrodnicze uwarunkowania przestrzennego rozwoju aglomeracji gdańskiej. *Zeszyty Naukowe Wyz. BiNoZ UG, Geografia, 13*, 79-91.

FUNDUSZ SOŁECKI – NARZĘDZIE WSPARCIA ROZWOJU WYBRANYCH RODZAJÓW INFRASTRUKTURY NA OBSZARACH WIEJSKICH

Marcin Feltynowski

Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny

Ważnym czynnikiem warunkującym rozwój infrastruktury może stać się współpraca władz lokalnych ze społecznością lokalną. Uwarunkowanie to może przybierać różne formy, a jedną z nich może być budżet obywatelski, a w przypadku obszarów wiejskich fundusz sołecki. Z perspektywy obszarów wiejskich istotnym czynnikiem rozwoju gminy w zakresie infrastruktury publicznej może być wykorzystanie środków funduszu sołeckiego, który zarządzany jest przez społeczność lokalną należącą do określonej jednostki pomocniczej na obszarze gminy. Włączenie społeczności lokalnej w proces decyzyjny uzależniony jest od władz lokalnych, które po pierwsze powinny umożliwić realizację funduszu sołeckiego, a po drugie być koordynatorem działań na terenie całej gminy. Proces i procedury wykorzystania funduszu sołeckiego opisane zostały w ustawie z dnia 21 lutego 2014 r. o funduszu sołeckim [1].

Celem badań jest wskazanie kierunków wydatkowania przez sołectwa i gminy środków na zadania związane z infrastrukturą na podstawie klasyfikacji budżetowej. Jednocześnie ważnym elementem badania jest wskazanie zależności przestrzennych zachodzących na terenie kraju w kontekście inwestycji infrastrukturalnych z funduszu sołeckiego.

Materiał badawczy stanowiły sprawozdania dostępne na stronach Ministerstwa Finansów związanych z wydatkowaniem środków budżetowych samorządów lokalnych z roku 2019. Na podstawie danych dostępnych w oficjalnych zbiorach wytypowane zostały wybrane rozdziały klasyfikacji budżetowej, stanowiące wsparcie dla inwestycji infrastrukturalnych. Zaliczono do nich rozdziały finansujące: zarządy melioracji i urządzeń wodnych, zakłady konserwacji urządzeń wodnych i melioracji, melioracje wodne, spółki wodne, infrastrukturę wodociągową i sanitacyjną wsi, dostarczanie ciepła, dostarczanie wody, dostarczanie energii elektrycznej, dostarczanie paliw gazowych, lokalny transport zbiorowy, drogi publiczne gminne, drogi wewnętrzne, infrastrukturę portową, infrastrukturę telekomunikacyjną, gospodarkę ściekową i ochronę wód, gospodarkę odpadami komunalnymi, oczyszczanie miast i wsi, utrzymanie zieleni w miastach i gminach, oświetlenie ulic, placów i dróg oraz zakłady gospodarki komunalnej.

Weryfikacja materiału badawczego odbywała się z wykorzystaniem oprogramowania ArcGIS Pro w wersji 2.7.1 oraz dostępnych tam funkcji pozwalających na wyliczenie globalnej statystyki I Morana oraz lokalnej statystyki Morana. Statystyka ta jest miarą zaliczaną do grupy lokalnych statystyk autokorelacji przestrzennej (local indicators of spatial association – LISA), która rozwijana była przez Anselin'a [2]. Wykorzystano również podstawowe miary statystyczne pozwalające na prezentację struktury wykorzystania funduszu sołeckiego w poszczególnych województwach, jak również ocenę wydatkowania środków na cele infrastrukturalne w poszczególnych gminach w roku 2019, które stały się podstawą do wyliczenia statystyk Morana.

Wyniki badań pozwoliły na potwierdzenie, że w przypadku wydatkowania środków z funduszu sołeckiego na zadania związane z infrastrukturą techniczną i mieszaną, zachodzi autokorelacja przestrzenna. Potwierdziły to wyniki statystyki globalnej I Morana. Stało się to podstawą do oceny występowania klastrów uwzględniających wydatki na infrastrukturę techniczną i mieszaną z funduszy sołeckich gmin w 2019 roku. Analiza statystyki lokalnej Morana pozwoliła na wskazanie lokalizacji przestrzennej klastrów oraz odniesienie się do historycznego przebiegu granic zaborów.

Zgodnie z przebiegiem granic zaborów należy uznać, że klastry niskich wartości występują w znacznej części na obszarze byłego zaboru pruskiego. W odniesieniu do gmin zlokalizowanych w zaborach rosyjskim i austriackim jednoznacznie należy stwierdzić, że są to gminy skupione w klastrach wysokich wartości wskaźników. Widoczna polaryzacja przestrzenna wynika również z rozwoju społeczno-gospodarczego poszczególnych terenów zaborczych, które skutkowały wpływem na poziom rozwoju infrastrukturalnego oraz mentalnego społeczeństw je zamieszkujących. Takie wyniki pozwalają stwierdzić, że nakłady mierzone strukturą wydatkowania środków z funduszu sołeckiego mają wyższe wartości w przypadku sołectw i gmin zlokalizowanych na obszarze byłych zaborów rosyjskiego i austriackiego.

.....
Słowa kluczowe: statystyka globalna I Morana, statystyka lokalna Morana, fundusz sołecki, infrastruktura techniczna i mieszana

Bibliografia:

- [1] Ustawa z dnia 21 lutego 2014 r. o funduszu sołeckim. Dz.U. 2014 poz. 301 z późn. zm.
- [2] Anselin L., 1995. Local indicators of spatial association – LISA. *Geographical Analysis*, Vol. 27, No. 2, s. 93–115.

NIEUŻYTKOWNICY INTERNETU NA OBSZARACH WIEJSKICH – MOTYWACJE I „CYFROWA DECYZJA”

Oskar Wolski

Uniwersytet Jana Kochanowskiego, Instytut Geografii i Nauk o Środowisku, Kielce
Uniwersytet Łódzki, Wydział Nauk Geograficznych, Katedra Geografii Regionalnej i Społecznej

Badania Internetu na obszarach wiejskich obejmują dwa podstawowe pola badawcze – dostęp do Internetu (infrastruktury) i motywacje do korzystania z Internetu. Oba te pola badawcze są wzajemnie powiązane, jednak relacje te nie są prostymi związkami przyczynowo-skutkowymi. To znaczy, że na przykład brak dostępu do Internetu we własnym gospodarstwie domowym nie zawsze przekłada się na niekorzystanie z Internetu, bowiem potencjalny użytkownik – pod warunkiem wystąpienia motywacji pozytywnych – może uzyskać dostęp do Internetu poza własnym gospodarstwem domowym. Taki stan rzeczy sugeruje konieczność przyjęcia odpowiedniej perspektywy badawczej w badaniach Internetu – opartej na procesie podejmowania „cyfrowej decyzji”.

Stopień pokrycia obszarów wiejskich infrastrukturą zapewniającą dostęp do Internetu (w tym szerokopasmowego) rośnie. Podobnie, powszechne są szkolenia pozwalające mieszkańcom obszarów wiejskich nabyć kompetencje cyfrowe. Nie można również przejść obojętnym wobec zmian wzorców pracy, nauki i zachowań przestrzennych wywołanych pandemią nowego koronawirusa, które wydają się unaocznić korzyści korzystania z technologii informacyjno-telekomunikacyjnych. Pomimo tego, w krajach rozwiniętych największy odsetek nieużytkowników Internetu stanowią osoby, które nie korzystają z niego w następstwie osobistych decyzji.

Celem referatu jest dyskusja wybranych zagadnień dotyczących Internetu na obszarach wiejskich, dyskusja zaproponowanej perspektywy badawczej oraz wybranych rezultatów badań własnych dotyczących przede wszystkim (motywacji do) niekorzystania z Internetu przez mieszkańców obszarów wiejskich, w tym w odniesieniu do „nowej normalności”.

Autor uzyskał środki finansowe w ramach projektu pt. „*Cyfrowa decyzja*”: *Motywacje mieszkańców obszarów wiejskich w Polsce do korzystania i nie korzystania z Internetu w ujęciu geograficznym*, finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki (nr 2019/33/N/HS4/01178).

.....
Słowa kluczowe: Internet, cyfrowa decyzja, motywacje, obszary wiejskie.

ŚRODOWISKOWE I DEMOGRAFICZNE
ASPEKTY ROZWOJU PRZESTRZENI
WIEJSKIEJ

RYNEK JAKO PRZESTRZEŃ PUBLICZNA NOWYCH MAŁYCH MIAST. PRZYKŁAD WOJ. ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

Wioletta Kamińska*¹Mirosław Mularczyk¹

¹Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Instytut Geografii i nauk o Środowisku,

Przestrzeń publiczna to obszar o szczególnym znaczeniu dla zaspokojenia potrzeb mieszkańców. Jest to także obszar sprzyjający nawiązywaniu kontaktów społecznych ze względu na jego położenie oraz cechy funkcjonalno-przestrzenne. Tradycyjne ośrodki osadnicze: lokacyjne miasta, nawet najmniejsze a także dobrze zaprojektowane wsie były wyposażone w place publiczne, nazywane rynkami (w miastach) i placami (na wsiach). Te najczęściej centralnie zlokalizowane przestrzenie posiadały rozmaite kształty i pełniły różne funkcje. Ich zróżnicowane zagospodarowanie podlegało zmianom w czasie. Z poznawczego punktu widzenia interesujące wydają zmiany w funkcjach i zagospodarowaniu rynków w jednostkach osadniczych, które na przemian traciły i odzyskiwały prawa miejskie. W świetle powyższych uwag celem artykułu będzie analiza centralnych przestrzeni publicznych w nowych, małych miastach w regionie świętokrzyskim. W pracy zostanie podjęta próba odpowiedzi na następujące pytania:

1. Jakie kształty i gabaryty posiadają współcześnie rynki w nowych, małych miastach województwa świętokrzyskiego i jakie czynniki wpływały na te cechy?
2. Jak jest współczesne zagospodarowanie rynków w analizowanych miastach?
3. Jakie funkcje pełnią współcześnie rynki w nowych, małych miastach.

Badaniem objęto małe miasta, które odzyskały prawa miejskie w 2000 r. lub później. Główną metodą była praca w terenie, która obejmowała obserwacje bezpośrednie, wywiady z miejscową ludnością oraz pracownikami urzędów miejskich.

.....

TRANSFORMACJA SPOŁECZNO-KULTUROWA A ŚWIADOMOŚĆ EKOLOGICZNA SPOŁECZNOŚCI WIEJSKICH

Justyna Chodkowska-Miszczuk¹, Krzysztof Rogatka, Aleksandra Lewandowska

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Nauk o Ziemi i Gospodarki Przestrzennej, Katedra Studiów Miejskich i Rozwoju Regionalnego.

Obszary wiejskie, ze względu na swoją pozycję poza głównym nurtem podejmowania decyzji gospodarczych, który jest zlokalizowany w miastach, są narażone na ograniczenie procesu transformacji społeczno-kulturowej, ekonomicznej i ekologicznej [1]. Rodzi się zatem pytanie o rolę społeczności wiejskich we wspieraniu zrównoważonego gospodarowania przestrzenią wiejską. Rolę tę należy rozumieć jako aktywną partycypację społeczną w kwestiach oceny i planowania oraz monitoringu rozwoju lokalnego zgodnego z zasadami rozwoju zrównoważonego [2,3]. Fundamentem wszelkich działań jest wiedza i świadomość na temat kierunków i zakresu przeobrażeń zmierzających do ekologicznej odnowy terenów wiejskich. Dobrze rozwinięta świadomość ekologiczna jest gwarantem proekologicznego rozwoju obszarów wiejskich, w tym efektywnej transformacji energetycznej. Niemniej jednak jej zakres i poziom są uwarunkowane wieloma czynnikami, w tym przesłankami społeczno-kulturowymi i ekonomicznymi [4].

Celem artykułu jest zatem prześledzenie stanu wiedzy, postaw i umiejętności energetycznych oraz uchwycenie specyfiki kształtującej się świadomości ekologicznej lokalnych społeczności w chwiejnych i niepewnych warunkach transformacji społeczno-kulturowej, gospodarczej i ekologicznej obszarów wiejskich. Z empirycznego punktu widzenia badanie odnosi się do analiz przeprowadzonych w gminie wiejskiej Zławieś Wielka (województwo kujawsko-pomorskie, powiat toruński). Aby zrealizować tak sprecyzowany cel pracy, autorzy zaproponowali metodę badania ankietowego Paper & Pen Personal Interview (PAPI).

Jak wynika z badań, zmiennymi kształtującymi zakres i poziom świadomości ekologicznej są z jednej strony czynniki demograficzne (wiek) i społeczne (poziom wykształcenie, sieć powiązań charakterystyczna dla wiejskich społeczności lokalnych oparta na relacjach rodzinnych i sąsiedzkich), z drugiej zaś przesłanki ekonomiczne (umożliwiające wykorzystanie umiejętności energetycznych, np. w postaci inwestycji w instalację OZE). Najbardziej aktywne są osoby dobrze sytuowane, posiadające co najmniej wykształcenie średnie i to właśnie tę grupę należy traktować jako akcelerator zmian, szczególnie w kontekście budowania wiejskiej rezyliencji [5]. Jest to zagadnienie szczególnie istotne zarówno w kontekście zmian społeczno-kulturowych społeczności wiejskich jak i zmian środowiskowych, w tym przede wszystkim klimatycznych. Rezyliencja pozwala na wielowymiarowe przygotowanie społeczeństwa na niekorzystane zmiany społeczno-gospodarczo-środowiskowe, a jego priorytetowym komponentem jest właśnie wysoki poziom świadomości ekologicznej.

.....
Słowa kluczowe: rozwój zrównoważony, obszary wiejskie, świadomość ekologiczna, rezyliencja.

Bibliografia

- [1] Chodkowska-Miszczuk, J., Martinat, S., & Cowell, R. (2019). Community tensions, participation, and local development: factors affecting the spatial embeddedness of anaerobic digestion in Poland and the Czech Republic, *Energy Research and Social Sciences*, 55; 134-145.
- [2] Wójcik, M. (red.) (2020). *Reprezentacje przestrzenne wsi w Polsce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- [3] Chodkowska-Miszczuk, J., Martinat, S., Kulla, M. & Novotny, L. (2020). Renewables Projects in Peripheries: Determinants, Challenges, and Perspectives of Biogas Plants. Insights from Central European Countries, *Regional Studies, Regional Sciences*, 7, 1, 362-381.
- [4] Quinlan, M. (2020). Five challenges to humanity: learning from pattern/repeat failures in past disasters? *The Economic and Labour Relations Review*, 31(3): 444-466.
- [5] McManus, P., Walmsley, J., Argent, N., Baum, S., Bourke, L., Martin, J., Pritchard, B. & Sorensen, T. (2021). Rural Community and Rural Resilience: What is important to farmers in keeping their country towns alive? *Journal of Rural Studies*, 21, 20-29.

* jchodkow@umk.pl

ZNACZENIE ANALIZ PRZESTRZENNYCH W OCENIE REALIZACJI ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU OBSZARÓW PERYFERYJNYCH NA PRZYKŁADZIE ROZTOCZA

Paweł Cebrykow¹, Wioletta Kałamucka², Krzysztof Kałamucki¹

¹Katedra Geomatyki i Kartografii UMCS, Lublin

²Katedra Gospodarki Przestrzennej UMCS, Lublin

Problematyka rozwoju zrównoważonego obejmuje szereg zagadnień odnoszących się do zaspokojenia różnorodnych potrzeb społeczności na różnym stopniu organizacji. Stanowi jeden z wiodących modeli rozwoju społeczno-gospodarczego od początku lat 90. XX w. Proces zrównoważonego rozwoju można określić jako dążenie do osiągnięcia tzw. ładu zintegrowanego, polegające na zharmonizowaniu czterech ładów: społecznego, ekonomicznego, ekologicznego i przestrzennego. W tym ujęciu rozwój ten polega na osiągnięciu maksymalnie możliwego w danym czasie zrównoważenia (ładu) przestrzennego, który byłby społecznie akceptowalny, ekonomicznie efektywny i ekologicznie racjonalny[1]. Dobry punkt wyjścia dla wdrażania koncepcji stanowią trzy prawa ekorozwoju sformułowane przez S. Kozłowskiego[2]. Są: prawo celu (każda działalność ludzi powinna być dostosowana do miejscowych zasobów przyrodniczych, prawo skali i jakości (skala działalności gospodarczej powinna być dostosowana do pojemności i jakości środowiska przyrodniczego) oraz prawo regionu (każdy region powinien się rozwijać zgodnie z uwarunkowaniami przyrodniczymi i wolą jego mieszkańców). Prawa te, a zwłaszcza prawo regionu mają szczególne znaczenie dla obszarów o bardzo wysokich, unikatowych w skali międzynarodowej zasobach przyrodniczych, do których należy Roztocze. Region ten został włączony w lipcu 2019 r. do Sieci Światowych Rezerwatów Biosfery. Zgodnie z obowiązującym strefowaniem obszarów rezerwatów biosfery rozwój powinien się odbywać tu w oparciu o zasoby lokalne, w tym zasoby środowiska przyrodniczego i krajobrazu a główne działy gospodarki: gospodarka rolna i leśna, turystyka zharmonizowane z ochroną środowiska.

Celem podjętych badań jest ukazanie dużej dynamiki zmian użytkowania ziemi i krajobrazu Roztocza na przykładzie lesistości obszaru i wskazanie użyteczności danych przestrzennych dla formułowania strategii przyszłego rozwoju regionu.

Podstawowym materiałem badawczym były mapy topograficzne z końca lat 90. oraz zdjęcia lotnicze przedstawiające stan pokrycia terenu z 2016 r. Dodatkowo wykorzystano dostępne dane statystyczne oraz dokumenty planistyczne.

W pracy posłużono się kartograficznymi metodami badań. Obliczeń dokonano w sześciobocznych polach pomiarowych. Wykorzystano również metody krytycznej analizy materiałów źródłowych, metody statystyczne oraz wizualizacji kartograficznej.

Efektom badań są mapy wyników: mapy stanu i mapy bilansowe, których wyniki zestawione zostały z dostępnymi danymi statystycznymi oraz danymi z dokumentów strategicznych. Mogą one stanowić wymierny obraz efektów wdrażania rozwoju zrównoważonego i służyć jego ocenie. Badania wskazują na potrzebę uzupełniania statystycznego obrazu użytkowania ziemi na cele planowania strategicznego rozwoju regionu Roztocza o jego aspekt przestrzenny. Wykorzystanie najnowszych materiałów kartograficznych daje możliwość poznania stanu obecnego, oceny tempa zmian ich prognozowania. Ocena zmian lesistości jest szczególnie przydatna w ocenie zmian krajobrazu, który stanowi o unikalności regionu i jego tożsamości.

.....
Słowa kluczowe: analizy przestrzenne, Roztocze, zmiana lesistości

Bibliografia:

- [1] Kistowski M.(2010). Eksterminacja krajobrazu Polski jako skutek wadliwej transformacji społeczno-gospodarczej państwa. (w:) D. Chylińska, J. Łach (red.) Studia krajobrazowe a ginące krajobrazy, Uniwersytet Wrocławski, Zakład Geografii Regionalnej i Turystyki, Wrocław, 9-20.
- [2] Kozłowski S. (2000). Ekorozwój. Wyzwanie XXI wieku. Wyd. Naukowe PWN, Warszawa.

OCENA MOŻLIWOŚCI UTWORZENIA PARKÓW KULTUROWYCH NA WYBRANYCH OBSZARACH WIEJSKICH WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO

Sebastian Bernat

Katedra Gospodarki Przestrzennej UMCS, Lublin,

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (2003) wprowadziła formę ochrony krajobrazu kulturowego, jaką jest park kulturowy [1]. Tworzony jest on w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art. 16 ust. 1 ustawy). Ustawa reguluje proces tworzenia parków kulturowych przez gminy na drodze uchwały (art. 16 ust. 1a-6). Dotychczas funkcjonuje ponad 40 parków kulturowych, zarówno w miastach, jak i na obszarach wiejskich [2]. W granicach parków znajdują się zabytki architektury, fortyfikacje, miejsca pamięci, obiekty archeologiczne, historyczne układy ruralistyczne i urbanistyczne, komponowane układy wód i zieleni oraz sieć historycznych dróg. Ponadto ochronie podlegają niematerialne wartości kulturowe, które są związane z obiektami i krajobrazami. Najwyższa Izba Kontroli w jednym ze swoich raportów doceniła tę formę ochrony jako instrumentu porządkowania przestrzeni publicznych, choć dostrzeżono pewne nieprawidłowości w ich funkcjonowaniu [3].

Na podstawie analiz wykonanych w 2005 r. przez Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków (ROBiDZ) w Lublinie, w województwie lubelskim wyznaczono 60 obszarów o wysokim potencjale przyrodniczym i historyczno-kulturowym proponowanych do utworzenia parku kulturowego [4]. Niestety dotychczas nie powołano żadnego takiego parku, ani w obrębie ośrodków miejskich ani na terenach wiejskich, które w regionie peryferyjnym borykają się z licznymi problemami rozwojowymi. Z czego zatem wynika taka sytuacja? Czy jest związana z utratą walorów krajobrazu kulturowego czy negatywnym podejściem samorządów lokalnych i mieszkańców?

Celem badań była identyfikacja i ocena zasobów krajobrazu kulturowego trzech gmin wiejskich woj. lubelskiego: Czemierniki i Wołyn (powiat radzyński) oraz Spiczyn (powiat łęczyński) oraz rozpoznanie opinii samorządów lokalnych i mieszkańców tych obszarów dotyczącej utworzenia parków kulturowych. Zaznaczyć należy, że ROBiDZ zaproponował w każdej z wymienionych gmin powołanie co najmniej jednej takiej formy ochrony.

W postępowaniu badawczym przeprowadzono analizę gminnych dokumentów planistycznych i strategicznych, analizę SWOT, inwentaryzację terenową oraz badania ankietowe. Studia te poprzedzono analizą funkcjonowania parków kulturowych w innych regionach Polski. Stwierdzono, że park kulturowy powinien być traktowany nie tylko jako forma ochrony krajobrazu kulturowego ale także jako alternatywa rozwojowa dla obszarów wiejskich. Konieczne jest jednak zwiększenie świadomości społecznej (w tym władz samorządowych) na temat tej formy ochrony i wiążących się z jej powołaniem szans rozwojowych.

.....
Słowa kluczowe: krajobraz kulturowy, ochrona krajobrazu, park kulturowy, województwo lubelskie

Bibliografia:

- [1] Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2003 nr 162 poz. 1568) [Online] <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20031621568>. Data dostępu 15.04.2021.
- [2] Narodowy Instytut Dziedzictwa, www.nid.pl/pl/Dla_wlascicieli_i_zaradcow/dla-samorzadow/parki-kulturowe/. Data dostępu 15.04.2021.
- [3] Raport NIK „Kształtowanie krajobrazu i przestrzeni publicznej w miastach” (2017), www.nik.gov.pl/aktualnosci/nik-0-ksztaltowaniu-krajobrazu-i-przestrzeni-publicznej.html. Data dostępu 15.04.2021.
- [4] Delimitacja Parków Kulturowych. Ocena aktualności planu zagospodarowania przestrzennego woj. lubelskiego. Opracowanie zespołowe Regionalnego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Lublinie na zlecenie Biura Planowania Przestrzennego, 2005. KOBIDZ, ROBiDZ, Lublin.

WYBRANE ASPEKTY OŻYWIENIA GOSPODARCZEGO ZIEMI KŁODZKIEJ NA TLE AKTUALNYCH PRZEMIAN DEMOGRAFICZNYCH REGIONU

Dominik Sikorski*, Agnieszka Latocha, Robert Szmytkie, Przemysław Tomczak, Paulina
Miodońska¹, Katarzyna Kajdanek²

¹Instytut Geografii i Rozwoju Regionalnego, Uniwersytet Wrocławski

²Instytut Socjologii, Uniwersytet Wrocławski

W ostatnich dekadach w wielu częściach Europy zauważalny jest coraz częściej wzrost natężenia zjawiska wyludniania związany głównie ze starzeniem się społeczeństwa, migracjami ludności z obszarów wiejskich do obszarów miejskich oraz zmianą modelu zachowań prokreacyjnych. Szczególnie silnie na proces depopulacji narażone są obszary górskie, peryferyjnie położone oraz tzw. problemowe [1]. Także w Polsce od dłuższego czasu można zaobserwować podobne procesy [2], czego efektem był zanik lub znaczne wyludnienie niektórych wsi leżących na terenach górskich i podgórskich oraz w Polsce centralnej i wschodniej [3] [4].

Artykuł ma na celu identyfikację i przedstawienie wybranych aspektów ożywienia gospodarczego ziemi kłodzkiej na tle aktualnych przemian demograficznych regionu. Przeprowadzone badania bazują na analizie zmiany liczby ludności, podmiotów gospodarczych oraz liczby miejsc noclegowych badanego obszaru w latach 1988-2016. Dane wykorzystane do analizy pochodzą z Narodowego Spisu Powszechnego [1988], bazy REGON oraz kwerendy internetowej największych portali turystycznych w Polsce.

W badanym okresie na obszarze ziemi kłodzkiej można było zauważyć lokalne miejsca ożywienia gospodarczego, które przyczyniły się w wybranych miejscowościach do wyhamowania niekorzystnego trendu regresu społeczno-gospodarczego, który objął ten region po 1989 roku. Początek tego ożywienia można było zaobserwować na większą skalę w danych miejscowościach po 2004 roku, co w dużej mierze związane było z poprawą sytuacji obszarów wiejskich po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej. Siłą napędową zanotowanego ożywienia gospodarczego w dużej mierze była turystyka rozwijająca się na tym terenie, bazująca na unikatowych walorach przyrodniczych i antropologicznych tego obszaru.

.....
Słowa kluczowe: obszary problemowe, depopulacja, podmioty gospodarcze, rozwój turystyki, ziemia kłodzka

*Badania finansowane są przez Narodowe Centrum Nauki w ramach projektu badawczego nr 2017/27/B/HS4/01220 pt. „Odradzające się wsie? Nowe procesy społeczno-gospodarcze na ziemi kłodzkiej”.

Bibliografia:

- [1] Merino, F. & Prats, M. A. (2020), *Why do some areas depopulate? The role of economic factors and local governments*, Cities 97. doi: 10.1016/j.cities.2019.102506.
- [2] Miszczuk, A. & Wesołowska, M. (2012), *Demographic and settlement transformations in peripheral regions (based on the example of eastern Poland)*, Annales UMCS, 67, 1, sec. B., s. 141-151.
- [3] Bański, J., Wesołowska, M. & Łoboda, K. (2020), *Wsie zanikające – identyfikacja i analiza wybranych cech społeczno-ekonomicznych*, Przegląd Geograficzny 92 (2), s. 175-189. <https://doi.org/10.7163/PrzG.2020.2.1>.
- [4] Heffner, K. & Latocha, A. (2020), *Desolated Villages as Examples of Spatial, Economic and Social Marginalization in the Polish-Czech Borderland and Their Current Transformations*, [w:] E. Nel, S. Pelc (red.), *Responses to Geographical Marginality and Marginalization, Perspectives on Geographical Marginality*, vol 5, s. 123-142. https://doi.org/10.1007/978-3-030-51342-9_8.

*dominik.sikorski@uwr.edu.pl

OBSZARY WIEJSKIE W SYSTEMIE MIGRACJI MIĘDZYGMINNYCH W POLSCE

Robert Szmytkie¹, Mateusz Długosz²

^{1,2} Zakład Geografii Społeczno-Ekonomicznej, Uniwersytet Wrocławski, pl. Uniwersytecki 1, 50-137 Wrocław,

Wewnętrzne ruchy wędrowkowe pełnią współcześnie istotną rolę w kształtowaniu zmian ludnościowych na obszarach wiejskich. Kluczowe w tym kontekście stają się więc procesy suburbanizacji, które w swoim podstawowym wymiarze, odnoszą się do przemieszczeń ludności. Odpływ migracyjny na obszary wiejskie może odbywać się również przez zachodzącą w kraju kontrurbanizację. Niemniej jednak bez względu na genezę, redystrybucja przestrzenna ludności, jaka dokonuje się pomiędzy miastami a obszarami wiejskimi była niejednokrotnie przedmiotem badań geografów. Jej wielkość i kierunki zmieniały się na przestrzeni lat, jednak zawsze obszary wiejskie pełniły istotną rolę w systemie migracji wewnętrznych w Polsce, będąc zarówno obszarami pochodzenia jak i destynacją migrantów.

Poniższe opracowanie odnosi się do miejsca obszarów wiejskich w systemie migracji międzygminnych w Polsce. Wspomniany problem badawczy zostanie rozwiązany przez realizację postawionego celu badawczego, jakim jest charakterystyka migracyjna badanych obszarów. Najważniejsze jej cechy pozwolą na zrozumienie przestrzennego rozkładu wielkości ruchliwości przestrzennej mieszkańców obszarów wiejskich. Podjęte przez autorów analizy pozwolą na określenie ogólnego obrotu migracyjnego, poprzez wskazanie wielkości napływu i odpływu migracyjnego, a na tej podstawie bilansu migracyjnego na obszarach wiejskich oraz jego zależności od bliskości innych jednostek osadniczych. Wielkości te zostaną określone na podstawie materiału statystycznego udostępnionego przez Główny Urząd Statystyczny w Banku Danych Lokalnych oraz w Bazie Demografia. Pozyskane informacje pozwolą na obliczenie podstawowych współczynników określających natężenie migracji wewnętrznych na obszarach wiejskich.

Uzyskane wyniki posłużą do określenia aktywności migracyjnej mieszkańców wsi, co pozwoli autorom na dokonanie systematyki zachowań migracyjnych mieszkańców wsi oraz określenie jej zależności od położenia w przestrzeni geograficznej. Należy zauważyć, że obserwowany w kraju przyrost ludności wiejskiej jest zróżnicowany przestrzennie i w dobie przemian demograficznych silnie związany z bilansem migracyjnym danej jednostki (por. Śleszyński 2016). W toku analiz daje się zauważyć regionalne zróżnicowanie ruchliwości przestrzennej ludności nie związanej w dużej mierze z istniejącym podziałem administracyjnym kraju, a bardziej z bliskością miast średnich i dużych, kształtowany przez napływ migracyjny. Zupełnie inny obraz charakteryzuje z kolei obszary peryferyjne wobec miast, gdzie daje się zauważyć silny odpływ migracyjny, powodujący negatywne zmiany ludnościowe.

.....
Słowa kluczowe: migracje wewnętrzne, obszary wiejskie, ruchliwość przestrzenna, typologia migracyjna.

Bibliografia:

- [1] Śleszyński P., 2016, Współczesne i prognozowane uwarunkowania demograficzno-migracyjne w rozwoju miejskiego systemu osadniczego Polski, [w:] Kwersatorium Wiedzy o Mieście, 1 (29), Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 97-106.

¹robert.szmytkie@uwr.edu.pl;

²mateusz.dlugosz@uwr.edu.pl

SESJA POSTEROWA

INFORMACJA O ROZPOCZĘCIU BUDOWLANEGO PROCESU INWESTYCYJNEGO JAKO WSKAŹNIK OCENY LOKALNEJ POLITYKI PRZESTRZENNEJ

Agnieszka Bieda*¹, Łukasz Dybał²

¹ AGH Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie;

² GEO-FOTO Biuro Geodezyjne, Kęty

Jak zauważono w [1], możliwe jest określenie potencjalnych zmian w liczbie wykonywanych prac geodezyjnych na podstawie istniejących dokumentów planistycznych. Dzieje się tak ponieważ jednym z celów sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego jest aktywizacja procesów inwestycyjnych [2]. Zależność ta skłoniła autorów do rozważań nad możliwością oceny prowadzonych na szczeblu lokalnym działań z zakresu polityki przestrzennej, w oparciu o jak najwcześniejsze informacje dotyczące rozpoczęcia procesu budowlanego, za którą autorzy uznali zgłoszenie wykonania mapy do celów projektowych [3].

Badania przeprowadzono z wykorzystaniem metody mieszanej. Metodą stricte jakościową była jedynie analiza SWOT/TOWS, która dotyczy określenia czynników wpływających na rozwój przestrzenny analizowanego obszaru oraz opisanie zależności pomiędzy nimi [4]. Część ilościowa badań polegała natomiast na określeniu: (i) liczby oraz przestrzennego rozmieszczenia zgłoszeń map do celów projektowych; (ii) rodzaju przeznaczenia terenów objętych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego i ich powierzchni; (iii) ewentualnych zmian w intensywności zgłoszeń map do celów projektowych po uchwaleniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Zrealizowana została ona w oparciu o: (i) określenie różnic w konfiguracji obszarów wyznaczanych w planach miejscowych na przestrzeni lat; (ii) mapy gęstości rozkładu przestrzennego zgłoszeń map do celów projektowych; (iii) kartogramy intensywności zgłoszeń w obszarach przeznaczonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego pod zabudowę. Ponadto, do badań ilościowych zaliczyć należy także tę część analiz SWOT/TOWS, która dotyczyła określenia ważności jej czynników.

Jako obszar badawczy wybrano Gminę Kozy, która położona jest bezpośrednio przy granicy jednego z lepiej rozwijających się miast Górnego Śląska – Bielska-Białej. W skład tej Gminy wchodzi tylko jedna miejscowość – wieś Kozy. Jest to najliczniej zamieszkała polską wieś, która podlega procesom suburbanizacji.

Do przeprowadzenia badań wykorzystano miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego z 2006 oraz z 2015 roku i rejestr zgłoszeń prac geodezyjnych z lat 2004-2018. Przeprowadzono także wywiady, w wyniku których: (i) wytypowano czynniki analizy SWOT/TOWS; (ii) wskazano zależności pomiędzy czynnikami analizy; (iii) określono ważność czynników analizy. Uczestnikami wywiadów było 20 osób, które są związane z obszarem badawczym i zawodowo zajmują się planowaniem przestrzennym lub wykorzystują dokumenty planowania przestrzennego.

Wykonane analizy pokazały, że miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego uchwalone w Gminie Kozy w latach 2006 i 2015, wpłynęły pobudzająco na jej przestrzenny rozwój. Niezależnie od analizowanego przedziału czasowego, zgłoszenia map do celów projektowych dotyczyły głównie obszarów zlokalizowanych w pobliżu największych szlaków komunikacyjnych oraz przy granicy z miastem Bielsko-Biała. Wyniki analiz czasoprzestrzennych potwierdzają wnioski z analizy SWOT/TOWS. Badania dowiodły, że informacje dotyczące zgłoszeń map do celów projektowych mogą być wskaźnikiem poprawności lokalnej polityki przestrzennej. Przy ich wykorzystaniu pamiętać należy jednak, że analiza ilościowa czasoprzestrzennych zmian może nie wyłapać wszystkich niuansów motywacji potencjalnych inwestorów, dlatego poparta musi zostać opiniami mieszkańców lub lokalnych ekspertów. Ze szczegółami przeprowadzonych badań zapoznać można się w [5].

.....
Słowa kluczowe: miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, mapa do celów projektowych, przeznaczenie terenu, planowanie przestrzenne, analiza SWOT/TOWS.

Bibliografia:

- [1] Bacior, S. (red.). (2015). *Rola danych geodezyjnych w wybranych procesach gospodarki nieruchomościami*. Rzeszów: Wyższa Szkoła Inżynierijno-Ekonomiczna.
- [2] Bieda, A., & Parzych, P. (2013). Development of spatial politics of monumental towns based on Krakow example. *International Multidisciplinary Scientific GeoConference: SGEM*, 2, 143-150.
- [3] Bieda, A. (2017). Increase in the number of submitted maps for design purposes as a determinant of proper spatial planning policy. *Journal of Water and Land Development*, 34(1), 65-75. <http://dx.doi.org/10.1515/jwld-2017-0039>
- [4] Bieda, A., & Brzozowska, A. (2017). Analiza SWOT/TOWS jako metoda określania kierunków rozwoju przestrzennego. *Acta Scientiarum Polonorum Administratio Locorum*, 16(3), 151-160.
- [5] Bieda, A., & Dybał, Ł. (2021). Assessing correctness of local spatial policy using information on commencement of construction investment process. *Land Use Policy*, 100, 104921. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2020.104921>

*agnieszka.bieda@agh.edu.pl

KONFLIKTY W PRZESTRZENI WSI PODMIEJSKIEJ – JAK JE ROZPOZNAĆ? – STUDIUM PRZYPADKU

Iwona Cieślak, Andrzej Biłozor

Katedra Geografii Społeczno-Ekonomicznej, Instytut Gospodarki Przestrzennej i Geografii, Wydział Geoinżynierii,
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Podstawowym zadaniem gospodarowania przestrzenią jest jej optymalizacja. Spośród różnych zadań najważniejszym wydaje się być zapobieganie konfliktom przestrzennym w różnych skalach i wymiarach. Sytuacje konfliktowe powstają zawsze tam gdzie dwa podmioty mają sprzeczne oczekiwania co do kształtu otaczającej ich rzeczywistości. W skutek rozwoju człowiek kształtuje przestrzeń wokół siebie nadając jej wiele cech, które stają się pretekstem do powstawania konfliktów, a przy określonych warunkach stają się również przyczyną ich wybuchu. Dotyczy to chociażby takich elementów przestrzeni jak punkty graniczne, czy same granice własności, zagęszczenie zabudowy, czy wspólne korzystanie z infrastruktury przestrzennej itp. Głównym celem prowadzonych badań było opracowanie procedury delimitacji przestrzeni ze względu na możliwość wystąpienia konfliktów przestrzennych. Badania oparto na ocenie własności organizacyjnych przestrzeni i wynikającej z nich geometrii, jak np. przebieg granic, ilość punktów granicznych, wydłużenie działki itd., oraz infrastrukturalnych, jak np. dostęp do drogi, czy sieci uzbrojenia terenu. W artykule autorzy przedstawia propozycję pomiaru obciążenia przestrzeni cechami, które mogą sprzyjać powstawaniu konfliktów, przy wykorzystaniu baz danych i narzędzi analizy przestrzennej GIS, a także statystycznych metody ich przetwarzania.

Na potrzeby realizacji badań, na podstawie dostępnych baz danych GIS oraz analizy literatury [1; 2; 3], wytypowano cechy przestrzeni, które mogą mieć znaczenie dla pojawienia lub nasilenia potencjalnych konfliktów przestrzennych. Dobór cech był podyktowany możliwością ich identyfikacji w przestrzeni oraz badaniami wykonanymi wśród 15 specjalistów z dziedziny nieruchomości i zarządzania przestrzenią. Wśród tej grupy znaleźli się zarówno naukowcy i praktycy, jak geodeci i pośrednicy w obrocie nieruchomościami. Obszarem badań była gmina wiejska Purda zlokalizowana w powiecie olsztyńskim, w województwie warmińsko-mazurskim. Wytypowane cechy zostały opisane co do ich znaczenia, a każdej z nich przyporządkowano miernik lub wskaźnik nasilenia, który stanowił wyjściową ocenę poszczególnych cech wpływających na podatność przestrzeni na wystąpienie konfliktów przestrzennych [4]. Zidentyfikowane cechy z różnym nasileniem wpływają na możliwość wystąpienia konfliktów przestrzennych. Na potrzeby dalszej analizy konieczne zatem było ustalenie wag tych cech przy pomocy metody entropii [5]. Wyniki badań są zgodne z założeniami pracy o przeważającym wpływie na badane zjawisko cech antropogenicznych. Zaproponowana procedura może być zatem stosowana jako narzędzie delimitacji przestrzeni na potrzeby wyodrębnienia obszarów, gdzie ryzyko wystąpienia konfliktów przestrzennych jest wysokie. Wskazanie obszarów, którym należy poświęcić szczególną uwagę w zakresie monitorowania katastru nieruchomości oraz zagospodarowania przestrzeni, a także partycypacji społecznej jest niezwykle istotnym aspektem mogącym wpłynąć na optymalizację przestrzeni i poprawę jakości toczącego się w niej życia.

.....
Słowa kluczowe: konflikty przestrzenne, cechy przestrzeni, gospodarka przestrzenna, entropia, GIS

Bibliografia:

- [1] Brown, G., Raymond, C. M. (2014). Methods for identifying land use conflict potential using participatory mapping. *Landscape and Urban Planning*, 122, 196-208. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2013.11.007>.
- [2] Hersperger, A.M., Ioja, C., Steiner, F., Tudor, C.A., (2015). Comprehensive consideration of conflicts in the land-use planning process: a conceptual contribution. *Carpathian Journal of Earth and Environmental Sciences*, November 2015, Vol. 10, No 4, p. 5 – 13.
- [3] Biłozor, A., Kowalczyk, A.M., Bajerowski, T. (2018). Theory of scale-free networks as a new tool in researching the structure and optimization of spatial planning. *Journal of Urban Planning and Development*. Vol. 144, Issue 2. DOI:10.1061/(ASCE)UP.1943-5444.0000424. 35 pkt.
- [4] Cieślak, I. (2019 b). Identification of areas exposed to land use conflict with the use of multiple-criteria decision-making methods. *Land Use Policy*, 89, 104225. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2019.104225>
- [5] Shannon, C.E. (1948). A Mathematical Theory of Communication. *Bell System Technical Journal*, 27(3), 379-423

INTELIĞENTNE WSIE PERSPEKTYWICZNYM KIERUNKIEM ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH

Gabriela Czapiewska*¹

Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Turystyki, Akademia Pomorska,
Słupsk

Na wielu obszarach wiejskich społeczności organizują się w poszukiwaniu innowacyjnych, inteligentnych rozwiązań lokalnych problemów. Wykorzystują nowoczesne technologie w celu poprawy jakości i poziomu życia oraz zrównoważonego rozwoju [1].

Inteligentne wsie (smart villages) to podejście do rozwoju lokalnego obszarów wiejskich, które odzwierciedla współczesną dynamikę i kierunek procesów rozwojowych oraz wyzwania cywilizacyjne. *Smart villages* stanowią tereny i społeczności wiejskie, które wykorzystują istniejące mocne strony i miejscowe zasoby, a także nowe możliwości, aby osiągać wartość dodaną i w ramach których nowe sieci ulepszone są dzięki cyfrowym technologiom komunikacyjnym, innowacjom i lepszemu wykorzystaniu wiedzy na rzecz mieszkańców. W tym kontekście znaczenie inteligentne jest dużo szersze niż tylko technologie cyfrowe i obejmuje zakres zagadnień społecznych, ekonomicznych i innowacji środowiskowych (np. poprawy mobilności, rozwoju przedsiębiorczości, biogospodarki, zapewnienia wysokiej jakości edukacji i usług zdrowotnych, zapobiegania wykluczeniu społecznemu).

W inteligentnych i innowacyjnych wsiach kluczowe znaczenie mają ludzie - społeczności wiejskie podejmujące inicjatywę w celu znalezienia praktycznych rozwiązań w odpowiedzi na wyzwania współczesnego świata [2]. Rozpoznane dotychczas przykłady projektów i inicjatyw wyraźnie pokazują, że inteligentne wioski zaczynają się od zorganizowania się lokalnych mieszkańców wokół wspólnego problemu.

Inteligentne wsie to nowa koncepcja w zakresie kształtowania polityki Unii Europejskiej [3]. Ma ona istotne znaczenie dla rozwoju obszarów wiejskich, zarówno ze względu na nowe możliwości tworzenia miejsc pracy, jak i z punktu widzenia jakości życia mieszkańców wsi.

Celem artykułu jest zaprezentowanie kontekstu obecnej polityki unijnej i krajowej wobec inteligentnych wsi. W pracy przedstawiono koncepcję inteligentnych wsi oraz uwypuklono czynniki wpływające na proces ich powstawania. Do realizacji założonego celu posłużyła kwerenda literatury krajowej i zagranicznej z zakresu prezentowanej problematyki badawczej, jak też analiza wtórnych źródeł informacji. Podjęte w artykule zagadnienia mogą stanowić punkt wyjścia do dalszych pogłębionych badań.

.....
Słowa kluczowe: inteligentna wieś (*smart village*), rozwój obszarów wiejskich, zrównoważony rozwój

Bibliografia:

- [1] Zavrtnik, V., Kos, A., Stojmenova Duh, E. (2018). Smart Villages: Comprehensive Review of Initiatives and Practices [Inteligentne wioski: kompleksowy przegląd inicjatyw i praktyk]. *Sustainability*, 10, 2559. [Online]. Strona: <https://www.mdpi.com/2071-1050/10/7/2559>. Data dostępu 1.03.2020.
- [2] Inteligentne wsie. Rewitalizacja usług na obszarach wiejskich. (2018). *Przegląd Obszarów Wiejskich UE*, 26. [Online]. Strona: https://enrd.ec.europa.eu/sites/default/files/enrd_publications/publi-enrd-rr-26-2018-pl.pdf. Data dostępu 15.02.2020.
- [3] Wolski O. (2018). Inteligentne wioski w polityce Unii Europejskiej. [w:] M. Wójcik (red.) *Inteligentny rozwój obszarów wiejskich (smart rural development)*, Global Point, Łódź, 14-28.

*gabriela.czapiewska@apsl.edu.pl

POTENCJAŁ TURYSTYCZNY GMIN WIEJSKICH OBSZARÓW FUNKCJONALNYCH WOJEWÓDZTWA WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO

Anna Hakuć-Błażowska*¹, Krzysztof Kupren ²

^{1, 2} Katedra Turystyki Rekreacji i Ekologii, Wydział Geoinżynierii, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski
w Olsztynie

Potencjał turystyczny determinowany jest obecnością walorów turystycznych, poziomem zagospodarowania turystycznego, a także dostępnością komunikacyjną obszaru. Według Rogalewskiego [1] o atrakcyjności turystycznej świadczyć mogą walory przyrodnicze, kulturowe oraz zagospodarowanie turystyczne. W przypadku regionów takich jak Warmia i Mazury dominującą rolę w kształtowaniu potencjału turystycznego odgrywają walory przyrodnicze. Na atrakcyjność turystyczną województwa wpływ mają scenerie krajobrazów: deltowy, równin morenowych i pagórków oraz wzgórz pojeziernych, znaczącej liczby jezior, kompleksów leśnych oraz terenów kultur rolnych. Dotyczy to głównie terenów wiejskich regionu, na których znaczący udział obszarów przyrodniczych prawnie chronionych oraz różnorodność ich form stanowi potencjał dla rozwoju ekoturystyki, turystyki przyrodniczej oraz realizacji idei turystyki zrównoważonej.

Przeclawski [2] definiuje turystykę jako zjawisko psychologiczne, ekonomiczne, społeczne oraz przestrzenne i kulturowe. Gminy, które chcą być uznawane za atrakcyjne pod względem turystycznym, muszą nieustannie dbać o walory zarówno przyrodnicze, jak i kulturowe oraz o ich promocję. Równie ważne jest właściwe kształtowanie zagospodarowania turystycznego i działania na rzecz zwiększenia dostępności komunikacyjnej. Dzięki dynamicznemu rozwojowi turystyki nie tylko turyści czerpią korzyści z podróży, ale również ludzie mieszkający na obszarach atrakcyjnych turystycznie. W dzisiejszych czasach utożsamianie wsi z rolnictwem nie jest już takie oczywiste. Coraz więcej osób zamieszkujących tereny wiejskie decyduje się na dywersyfikację działalności, często związaną z turystyką. Sprzyja temu przede wszystkim zmęczenie ludzi mieszkających w aglomeracjach miejskich i powiązana z tym chęć odpoczynku i relaksu wśród przyrody. Z roku na rok przybywa osób, które decydują się wybrać tereny wiejskie na miejsce docelowe swojego wypoczynku, szczególnie w pobliżu średnich miast. Niewątpliwie gminy podmiejskie zyskują coraz większą popularność wśród turystów. Dzięki dynamice rozwoju turystyki wiejskiej obszary odwiedzane zaczynają przystosowywać się do coraz większej liczby przyjezdnych.

W pracy przeanalizowano i porównano potencjał turystyczny wybranych gmin wiejskich należących do miejskich obszarów funkcjonalnych województwa warmińsko-mazurskiego. Badaniami objęto trzy miejskie obszary funkcjonalne: Olsztyna, Elbląga i Elku. Jednostkami badawczymi były gminy wiejskie: Dywity, Jonkowo, Gietrzwałd, Stawiguda, Purda, Elbląg, Gronowo Elbląskie, Milejewo, Markusy, Rychliki, Braniewo, Godkowo, Wilczęta, Płoskinia, Elk, Kalinowo, Prostki, Stare Juchy. Główną metodą badań była wielowymiarowa analiza porównawcza z zastosowaniem mierników syntetycznych. Działy i cechy wyznaczono zgodnie z metodyką z powodzeniem stosowaną przez szereg badaczy [3, 4, 5].

.....
Słowa kluczowe: obszary wiejskie, obszary funkcjonalne, potencjał turystyczny

Bibliografia:

- [1] Rogalewski, O. (1974). *Zagospodarowanie turystyczne*. WSiP, Warszawa.
- [2] Przeclawski, K. (1997). *Człowiek a turystyka. Zarys socjologii turystyki*. Wydawnictwo Albis, Kraków.
- [3] Gołębowski, G. (1999). *Regionalne aspekty rozwoju turystyki*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa-Poznań.
- [4] Tucki, A. (2007). *Regionalne aspekty rozwoju turystyki na przykładzie województwa lubelskiego*. [w:] W. Kurek, R. Faracik (red.). *Studia nad turystyką. Prace geograficzne i regionalne*, 2, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytet Jagielloński, Kraków, 267 - 279.
- [5] Hakuć-Błażowska, A., & Krauza K. (2017). *Ocena atrakcyjności turystycznej gmin wiejskich powiatu szczycieńskiego*. [w:] R. Cymerman, A. Nowak (red.). *Kształtowanie przestrzeni wiejskiej*. Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Wydział Geodezji, Inżynierii Przestrzennej i Budownictwa, Olsztyn, 9 - 24.

*e-mail do korespondencji: hakuc.blazowska@uwm.edu.pl

**KSZTAŁTOWANIE PRZESTRZENI WIEJSKIEJ W STREFIE PRZYGRANICZNEJ
POLSKI Z NIEMCAMI W KONTEKŚCIE WZMACNIANIA SPÓJNOŚCI
TERYTORIALNEJ UE**

Aleksandra Jezierska-Thöle*¹, Marta Gwiaździńska-Goraj²

¹Instytut Geografii, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy,

²Katedra Geografii Społeczno-Ekonomicznej, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie,

Celem artykułu jest próba oceny zmian, jakie zachodzą w przestrzeni wiejskiej w strefie przygranicznej Polski z Niemcami w okresie po 2004 roku, tj. akcesji Polski z Unia Europejską do czasów współczesnych. W zagospodarowaniu obszarów wiejskich zwrócono uwagę na możliwości i kierunki rozwoju w kontekście uwarunkowań historycznych oraz współczesnych koncepcji i wizji zintegrowanego zagospodarowania przestrzennego w kierunku spójności terytorialnej UE. Artykuł podkreśla ważną rolę wyrównywania szans rozwojowych w przestrzeni wiejskiej. Związane jest to z jednej strony, z ekonomicznym wymiarem planowania i zarządzania rozwojem a z drugiej z koncepcją zintegrowanego podejścia do rozwoju, w której żyją obywatele różnych narodowości. Podjęty problem badawczy pozwolił na przeprowadzenie delimitacji obszarów wiejskich ze względu na zwiększającą się siłę wzajemnego oddziaływania kontaktów przygranicznych. Szczegółowej analizie poddano zmiany na rynku pracy (z uwzględnieniem zagrożenia Covid-19), ochrony środowiska, użytkowania ziemi, rozwoju turystyki, infrastruktury technicznej oraz poprawy dostępności komunikacyjnej ośrodków regionalnych. Podjęte badania wpisują się w nurt polityki regionalnej UE, której celem jest wzmocnienie spójności gospodarczej i społecznej oraz wyrównywanie szans rozwojowych w przestrzeni.

.....
Słowa kluczowe: obszary wiejskie, strefa przygraniczna, spójność gospodarcza i społeczna

*e-mail do korespondencji alekjez@ukw.edu.pl

URBAN SHRINKAGE W ASPEKTCIE GMIN WIEJSKICH POLSKI PÓŁNOCNO- WSCHODNIEJ.

Katarzyna Kocur-Bera

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Zjawisko *urban shrinkage* stało się “nową normalnością” w wielu miastach i regionach europejskich. Miasta europejskie zmniejszają swoją populację od kilku dekad, szczególnie w post-komunistycznych państwach. Podobne zjawisko obserwowane jest także w jednostkach mniejszych – gminach i wsiach. Kurczące się miasta/gminy/wsie borykają się z niedostatecznie wykorzystywaną infrastrukturą, mieszkaniem, spadkiem siły roboczej, inwestycji i miejsc pracy. Celem analizy jest zbadanie uwarunkowań socjo-przestrzennych występujących w gminach położonych w północno-wschodniej części Polski, w których wg prognoz nastąpi do 2030 roku największy spadek liczby ludności. Główną uwagę skupiono na determinantach decydujących o standardach dobrego życia. W badaniach poszukiwano odpowiedzi na pytanie, dlaczego scenariusze prognozy ludności są tak mało obiecujące. Wyniki badań wykazały, iż poziom większości determinantów przyjętych w koncepcyjnym modelu opisującym *standardy dobrego życia* znajduje się na poziomie poniżej wartości referencyjnych. Zastosowana metoda TMGL (taksonomiczna miara standardów dobrego życia) pozwoliła wyodrębnić pięć klastrow gmin, reprezentujących „różne prędkości” urzeczywistnienia zakładanych prognoz. Dwa klastry posiadają dominujące determinanty w pięciu kryteriach, zaś trzy klastry w dwóch kryteriach przyjętych w modelu koncepcyjnym. Wyniki wskazują, iż około 35% analizowanych gmin ma szansę osiągnąć sukces i nadać inny kształt stawianym rokowaniom prognostycznym, pod warunkiem podjęcia ukierunkowanych działań przez decydentów.

.....
Słowa kluczowe: kurczenie się gmin; depopulacja; dewaluacja majątku; niska satysfakcja z jakości życia

Bibliografia:

- [1] Cieślak, I., Biłozor, A., & Szuniewicz, K. (2020). The use of the CORINE land cover (CLC) database for analyzing urban sprawl. *Remote Sensing*, 12(2), 282.
- [2] Swianiewicz, P. (1989). *Spoleczno-ekonomiczna typologia miast i gmin w Polsce* (Vol. 19). Wyd. Geografii i Studiów Regionalnych UW, Instytut Gospodarki Przestrzennej.
- [3] Uwarunkowania geografii społeczno-ekonomicznej. [Online]. Strona: <http://www.geografia.com/cause.htm>. Data dostępu 22.03.2021.

PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ NA OBSZARACH WIEJSKICH – PRZEGLĄD NURTÓW I KIERUNKÓW BADAŃ

Anita Kulawiak, Andrzej Suliborski

Uniwersytet Łódzki, 90-142 Łódź, ul. Kopcińskiego 31

Przedsiębiorczość wiejska stanowi ważny przedmiot badań zarówno w geografii, jak i naukach pokrewnych (ekonomii, socjologii). Znaczenie tych badań polega przede wszystkim na określeniu roli, jaką przedsiębiorczość odgrywa na obszarach wiejskich oraz poznaniu jej cech i przejawów w różnych układach przestrzennych. W ostatnich latach szczególnie dużo uwagi poświęcono zjawisku przedsiębiorczości w kontekście wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich. W niniejszym tekście – na podstawie analizy polskiej literatury przedmiotu zaprezentowano charakterystykę badań poświęconych przedsiębiorczości wiejskiej, w ujęciu metodycznym, przestrzennym i przedmiotowym.

W szczególności, autorzy artykułu podejmują próbę usystematyzowania i uporządkowania reprezentowanych w literaturze przedmiotu podejść i koncepcji do tego zjawiska, uwzględniając najnowsze trendy oraz metody badań. Tematyka artykułu stanowi zatem nie tylko próbę uporządkowania dotychczasowego stanu wiedzy o przedsiębiorczości wiejskiej, ale przede wszystkim próbę włączenia się w trwającą wciąż dyskusję na temat tego, czym jest przedsiębiorczość wiejska, jak należy ją rozumieć, jak efektywnie badać. Są to o tyle ważne pytania, że przedsiębiorczość dała się poznać jako kategoria ontologicznie niedomknięta - jako fenomen, który się ciągle zmienia. Artykuł ma charakter teoretyczny, a jego metodą jest dyskusja stanowisk, podejść i koncepcji.

.....
Słowa kluczowe: przedsiębiorczość wiejska, obszary wiejskie, wieś, badania geograficzne

OBRAZ WSPÓŁCZESNEGO MYŚLIWEGO ORAZ SOCJOEKONOMICZNE ZNACZENIE ŁOWIECTWA W POLSCE NA TLE DANYCH EUROPEJSKICH

Krzysztof Kupren*, Anna Hakuć-Błażowska

Katedra Turystyki Rekreacji i Ekologii, Wydział Geoinżynierii, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w
Olsztynie

Łowiectwo to wyjątkowa forma działalności na terenach wiejskich o dużym udziale obszarów leśnych. Zawiera w sobie ochronę przyrody, spełnia potrzeby społeczne w zakresie rekreacji, kultywowania tradycji, będąc przy okazji ważną działalnością gospodarczą [1,2]

Zaprezentowane wyniki oparte na przeglądzie literatury i badaniach ankietowych przeprowadzonych wśród myśliwych w woj. warmińsko-mazurskim stanowią podstawę do dyskusji nad socjoekonomicznym znaczeniem łowiectwa w skali kraju i całego kontynentu europejskiego. Na podstawie przedstawionych wyników można stwierdzić że myślistwo, które w Europie zrzesza niemal 7 mln osób (w Polsce niemal 127 tys.) to typowe męskie zajęcie. Większość osób parających się myślistwem to osoby aktywne zawodowe w wieku 40-60 lat z kilkunastoletnim doświadczeniem strzeleckim.

Liczby i zagęszczenia myśliwych różnią się w zależności od kraju, a nawet regionu, co często odzwierciedla lokalne kultury łowieckie, tradycje, użytkowanie gruntów i okoliczności polityczne. W związku z tym myśliwi i ich filie tworzą zróżnicowaną grupę z różnych środowisk przestrzennych, społecznych i kulturowych i łączą wiele wyobrażeń i wartości [2].

Polowanie jest ważną działalnością społeczno-gospodarczą, szczególnie na obszarach wiejskich. Ostatnie raporty z badań sugerują, że w samej UE polowania mogą być warte około 16 miliardów euro i tworzyć 100-120 tys. miejsc pracy [2,3]. W przypadku Polski oficjalne ekonomiczne dane związane z polowaniami informują o ilości i wartości skupionych tusz oraz wartości odszkodowań za szkody łowieckie. Przeprowadzone badania wskazują, że przeciętny myśliwy w Polsce wydaje na swoje hobby około 700 euro czyli ponad trzy razy mniej niż wynosi średnia europejska [4].

Pasja do przyrody i łowiectwa z reguły motywuje myśliwych i społeczności łowieckie do proaktywnego podejścia do ochrony przyrody i przyczynia się do zarządzania ponad 60 procentami obszarów wiejskich w UE. Odbyna się to we współpracy z właścicielami gruntów, rolnikami, leśnikami i innymi zainteresowanymi stronami, łącząc w ten sposób szeroką sieć społeczną we wspólne zarządzanie krajobrazem [4].

Słowa kluczowe: łowiectwo, myślistwo, gospodarka leśna

Bibliografia:

- [1] *Ustawa z dnia 13 października 1995 r. Prawo łowieckie* (tekst jednolity Dz.U.2020.1683).
- [2] Kenward, R. & Sharp, R. (2008) *Use Nationally of Wildlife Resources Across Europe*, 117-132.: in Manos, P. & Papathanasiou, J. [eds.] (2008) *GEM-CON-BIO: Governance & Ecosystems Management for the Conservation of Biodiversity*. Thessaloniki
- [3] Pinet, J.M. 1995. *The hunters in Europe*. Report: 1-12. Federation of Associations for Hunting and Conservation of the E.U. (FACE).
- [4] Middleton, A. (2014) *The Economics of Hunting in Europe*. FACE Final Report 1-14. Strona: https://face.eu/sites/default/files/attachments/framework_for_assessing_the_economics_of_hunting_final_en.pdf. Data dostępu 15.04.2021

ROLA RESTAUROWANYCH OBIEKTÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W AKTYWIZACJI OBSZARÓW WIEJSKICH, NA PRZYKŁADZIE PAŁACU W RZUCHOWIE (WOJEWÓDZTWO ŚLĄSKIE)

Ewa Mackiewicz, Urszula Myga-Piątek,
Szkoła Doktorska Uniwersytet Śląski w Katowicach

Obiekty zabytkowe są ważnym składnikiem dziedzictwa kulturowego, które jest wyznacznikiem tożsamości kulturowej każdego społeczeństwa. Przejawem troski i świadectwem odpowiedzialności jest ochrona i konserwacja zabytków. Sposób postępowania właścicieli z obiektami zabytkowymi (zarządzanie, ochrona, udostępnianie) ma swoją specyfikę - jest prowadzone według reguł konserwatorskich określonych prawem oraz dobrymi praktykami. Polski rejestr zabytków nieruchomych zawiera 78 616 obiektów objętych prawną ochroną konserwatorską (dane na 29.01.2021, www.dane.gov.pl). Ochroną objętych jest 4847 zabytków rezydencjonalnych. Rezydencje stanowią piątą pod względem liczebności grupę zabytków objętych ochroną konserwatorską, co stanowi 6,84% liczby obiektów w rejestrze.

Wiele z zabytkowych założeń znajduje się na obszarach wiejskich, będąc pozostałością gospodarki folwarczno-dworskiej i dowodem świetności dawnego ziemiaństwa. Losy tych obiektów były różne. W okresie powojennym często uległy zrujnowaniu lub przebudowywaniu. Obecnie podlegają prywatyzacji lub pozostają własnością skarbu państwa.

Złożenia te stanowią niegdyś architektoniczną perełkę w krajobrazie kulturowym, ogniskowały życie wiejskich społeczności, organizując zagospodarowanie przestrzenne całej wsi. Stanowiły także ośrodki postępu, upowszechniania kultury, nowych idei oraz osiągnięć technicznych,

Obecnie, rekonstrukcja tych obiektów poza działaniem ochronnym, pozytywnie wpływa na kształtowanie krajobrazu kulturowego, służy utrzymaniu więzi lokalnych społeczności i umacnianiu ich tożsamości. Działanie te służą także eksponowaniu wartości przestrzennych w zakresie zarówno ochrony dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego.

Celem wystąpienia jest zaprezentowanie roli, jaką odgrywają obecnie takie obiekty, ze szczególnym uwzględnieniem odbudowywanego pałacu w Rzuchowie.

.....
Słowa kluczowe: wieś, rezydencje wiejskie, dziedzictwo kulturowe, krajobraz,

Bibliografia:

- [1] Rejestr zabytków stan na 29.01.2021 <https://dane.gov.pl/pl/dataset/1130,rejestr-zabytkow-nieruchomych>
- [2] Raport o stanie zachowania zabytków w Polsce (2017), NID
- [3] Kozak M. (2008): Dwory, pałace i zamki – kosztowne pamiątki czy zasób w rozwoju? *Studia Regionalne i Lokalne* nr 2(32)/2008, s. 92-111
- [4] Pawłowska K., Swaryczewska M., (2002): *Ochrona dziedzictwa kulturowego. Zarządzanie i partycypacja społeczna.*, Kraków, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego

PARTYCYPACJA PUBLICZNA NA PRZYKŁADZIE GMIN WIEJSKICH WOJEWÓDZTWA WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO

Katarzyna Pawlewicz*¹, Adam Senetra¹

¹Katedra Geografii Społeczno-Ekonomicznej, Instytut Gospodarki Przestrzennej i Geografii, Wydział Geoinżynierii, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, ul. Prawocheńskiego 15, 10-720 Olsztyn

Partycypacja jest zjawiskiem wielowymiarowym i złożonym, które dotyczy bezpośredniego uczestnictwa obywateli w życiu społecznym, publicznym czy politycznym. Dotyczyć może zarówno indywidualnych preferencji związanych z codziennymi wyborami jednostki, uczestnictwa w życiu społecznym wspólnoty, jak i zaangażowania jednostek w działania struktur oraz instytucji demokratycznego państwa. Trzecie znaczenie partycypacji utożsamiane jest z tzw. partycypacją publiczną (nazywaną także społeczną lub obywatelską). Obejmuje ona cztery kategorie uczestnictwa obywateli w życiu wspólnoty [1]: (1) Aktywność publiczną, która obejmuje działania inicjowane przez obywateli; (2) Angażowanie obywateli, które obejmują działania inicjowane i kontrolowane przez władze publiczne w toku wypełniania ich statutowych zadań administracyjnych lub zarządczych; (3) Partycypację wyborczą obejmującą działania, które są niezbędne, żeby nominować kandydatów i wybrać spośród nich reprezentantów do sprawowania funkcji decyzyjnych w strukturach władzy różnych szczebli; (4) Partycypację obligatoryjną, która obejmuje aktywności podejmowane przez obywateli, które prawo uznaje za przymusowe. Stanowią one wsparcie władz publicznych niezbędne do wypełniania przez nie ich statutowych funkcji i zadań. Systematyczne rozwijanie różnorodnych form współpracy pomiędzy przedstawicielami władzy publicznej a społecznością lokalną jest krokiem w stronę równowagi społecznej, charakteryzującej się wysokim poziomem współpracy, zaufania, odwzajemnienia, obywatelskiego zaangażowania i wspólnego dobrobytu [2].

Celem badań była ocena poziomu funkcjonowania partycypacji publicznej w gminach wiejskich województwa warmińsko-mazurskiego. Materiał badawczy stanowiły dane pozyskane z baz Polskiej Komisji Wyborczej, Banku Danych Lokalnych GUS oraz badań ankietowych przeprowadzonych wśród przedstawicieli władz samorządowych gmin wiejskich województwa warmińsko-mazurskiego (badania finansowane przez Narodowe Centrum Nauki (nr 2019/03/X/HS4/01255)). W ramach badań wyodrębniono 14 wskaźników charakteryzujących różne formy zaangażowania mieszkańców w funkcjonowanie gminy w ramach 4 wyżej wymienionych kategorii. W ramach „aktywności publicznej” oceniono liczbę organizacji pozarządowych na 1000 mieszkańców i zgłoszenie inicjatywy uchwałodawczej przez mieszkańców gminy. Przy ocenie „angażowania obywateli” wzięto pod uwagę występowanie w gminie uchwały regulującej zasady konsultacji społecznych, ilość przeprowadzonych konsultacji społecznych, przyjęcie przynajmniej jednej uchwały, która podlegała konsultacjom społecznym, ustanowienie funduszu sołeckiego, występowanie w regulaminie sesji rady gminy stałego punktu w którym mieszkańcy mogą zabrać głos oraz ocenę przez władze samorządowe frekwencji w konsultacjach społecznych i sesjach rady gminy. „Partycypację wyborczą” oceniono na podstawie frekwencji mieszkańców w wyborach: Samorządowych w 2018 r., do Parlamentu Europejskiego w 2019 r., do Sejmu i Senatu RP w 2019 r. oraz Prezydenta RP w 2020 roku. „Partycypację obligatoryjną” oceniono na podstawie dochodów podatkowych budżetu gminy na 1 mieszkańca. Dane rzeczywiste pochodzące z różnych źródeł zostały przetransformowane na wartości punktowe co pozwoliło na porównanie wyników oraz umożliwiło przeprowadzenie obliczeń statystycznych. Wynik pomiaru porównano z wartością maksymalną i minimalną tej samej kategorii w całym badanym zbiorze. Przyjęto skalę o rozpiętości od 0 pkt (minimalny wynik pomiaru) do 100 pkt (maksymalny wynik pomiaru). Wartości punktowe posłużyły do wyznaczenia wskaźnika syntetycznego oraz opracowania rankingu gmin i ich klasyfikacji. Wyznaczono 4 klasy typologiczne z zastosowaniem średniej arytmetycznej i odchylenia standardowego z wartości miernika syntetycznego, które charakteryzowały poziom partycypacji publicznej: klasa I – wysoki, klasa II – średni-wyższy; klasa III – średni-niższy i klasa IV – niski.

Wyniki badań ukazują, że poziom partycypacji publicznej w gminach wiejskich województwa warmińsko-mazurskiego kształtuje się na średnim poziomie. Dominujące klasy: II i III obejmowały po 36% badanych jednostek. Klasa I obejmowała zaledwie 12% gmin, które głównie skupione są wokół Olsztyna. W klasie IV sklasyfikowano 15% jednostek, przeważnie zlokalizowanych na obrzeżach województwa.

.....
Słowa kluczowe: partycypacja publiczna, gminy wiejskie, województwo warmińsko-mazurskie

Bibliografia:

- [1] Kaźmierczak, T. (2011). Partycypacja publiczna: pojęcie, ramy teoretyczne. [W:] A. Olech (red.), *Partycypacja publiczna. O uczestnictwie obywateli w życiu wspólnoty lokalnej*. Instytut Spraw Publicznych, Warszawa, 83-84.
- [2] Ingot-Brzęk, E. (2017). Znaczenie roli władz samorządowych w kształtowaniu partycypacji obywatelskiej. *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy*, (50), 329-348.

*katarzyna.pawlewicz@uwm.edu.pl

ADAPTACJA IDEI SLOW LIFE NA TERENY WIEJSKIE – STUDIUM NA PRZYKŁADZIE WSI WARMIŃSKIEJ

Katarzyna Pietrzyk*, Agnieszka Szczepańska

Katedra Geografii Społeczno-Ekonomicznej, Instytut Gospodarki Przestrzennej i Geografii, Wydział Geoinżynierii,
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

W XXI wieku coraz częściej spotykamy się z terminem *slow life*. Szybkie tempo życia, natłok obowiązków spowodował zaburzenie harmonii funkcjonowania ludzkości. Długo szukano idei, która byłaby lekarstwem na te problemy. Odpowiedzią na to jest filozofia *slow*. Filozofia *slow* propaguje nowoczesne życie oparte na dużej świadomości, refleksji, prostoty, nowoczesnych rozwiązaniach szanujących tradycje, kulturę, środowisko i zrównoważony rozwój [1]. Większość istniejących organizacji *slow life* uwzględnia, jako obszar działań, ośrodki miejskie. Widoczny jest deficyt propagowania idei *slow* na terenach wiejskich, gdzie jest ona obecna [2].

W badaniach podjęto próbę oceny jakości życia, w przykładowej wsi warmińskiej Żabi Róg, w kontekście kryteriów *Cittaslow* [3]. Warto podkreślić, że nie odnotowano, zarówno w badaniach krajowych jak i zagranicznych, podobnych analiz – jest to zatem pierwsza próba przeniesienia idei *slow life* na tereny wiejskie.

Analizy przeprowadzono w oparciu o zmodyfikowaną i rozbudowaną procedurę certyfikacji na kandydata Stowarzyszenia *Cittaslow*. W celu dokładnego przeanalizowania wszystkich najważniejszych założeń oceny jakości życia mieszkańców wsi skoncentrowano się na 6 obszarach, na których opiera się procedura „samooceny” na członka organizacji. Były to: 1.polityka energetyczna i środowiskowa, 2.polityka infrastrukturalna, 3.polityka jakości wiejskiej, 4.polityka rolna, turystyczna, rzemieślnicza, 5.polityka gościnności, świadomości i kształcenia, 6.integracja społeczna [4]. Uzyskane wyniki zostały porównane z badaniami ankietowymi lokalnej społeczności. Pozwoliło to na weryfikację słuszności hipotezy, czy zasady funkcjonowania organizacji *slow* mogą zostać zaadaptowane do obszarów wiejskich, a jednocześnie umożliwiło zbadanie poziomu jakości życia w przykładowej jednostce wiejskiej.

Na podstawie wyników badań (wielkość próby badawczej = 25 osób) stwierdzić można, że mieszkańcy wsi żyją w przyjaznym otoczeniu, gdzie rozwija się w dużym stopniu aktywność społeczna, odzwierciedlona w różnego typu inwestycjach lokalnych. Jednak są wśród badanych osoby, które tej aktywności nie zauważają, co spowodowane jest także ich małym zaangażowaniem w lokalne sprawy. Większość ankietowanych nie zna zasad i nie słyszało o Stowarzyszeniu *Cittaslow*. Osoby, które znają założenia ruchu, dostrzegają te cechy, które mogłyby zakwalifikować wieś Żabi Róg do Stowarzyszenia *Cittaslow*.

Badanie przeprowadzone na przykładowej wsi, skłania do zastanowienia się, czy idea *slow* nie powinna być także rozpowszechniona na obszarach wiejskich, które mają ku temu wysokie kwalifikacje. Być może dzięki temu poprawiłaby się jakość życia mieszkańców i dostrzegliby oni więcej plusów życia z dala od zgiełku miasta. Jednocześnie ośrodki wiejskie zostałyby dostrzeżone na arenie ponadlokalnej.

.....
Słowa kluczowe: tereny wiejskie, *slow life*, *Cittaslow*, jakość życia

Bibliografia:

- [1] Baldemir E., Kaya F., Sahin K. T. (2013). *A Management Strategy within Sustainable City Context: Cittaslow*, W: Özşahin M. (red.). *The Proceedings of 9th International Strategic Management Conference*. Procedia - Social and Behavioral Sciences 99. ELSEVIER. s. 75 – 84.
- [2] Bański J. (2013). *Polska wieś w perspektywie 2050 roku*. Studia Obszarów Wiejskich. Tom XXXIII. PTG: PAN. IGiPZ Warszawa.
- [3] Kowalek E. (2008). *Pociąg do przeszłości – stacja Żabi Róg*. Fundacja ADSUM, Żabi Róg.
- [4] *Międzynarodowy statut miast „Cittaslow” 2017*. [Online]. Strona: <http://cittaslowpolska.pl>. Data dostępu 24.04.2021.

PROCESY URBANIZACJI OBSZARÓW WIEJSKICH W POLSCE W ŚWIETLE UWARUNKOWAŃ PLANISTYCZNYCH

Łukasz Sykała*

Instytut Rozwoju Miast i Regionów, ul. Cieszyńska 2, 30-015 Kraków

W ostatnich dziesięciu latach na obszarach wiejskich otaczających miasta miały miejsce dynamiczne zmiany społeczno-demograficzne i przestrzenno-funkcjonalne będące następstwem żywiłowego procesu suburbanizacji. Suburbanizacja w Polsce jest zjawiskiem niemalże powszechnym w skali całego kraju – zachodzi nie tylko w sąsiedztwie największych miast, ale coraz częściej uwidacznia się również w otoczeniu miast średnich, a nawet małych. W polskich warunkach suburbanizacja na ogół przybiera postać niekontrolowanego oraz chaotycznego rozlewania i rozpraszania zabudowy w strefie podmiejskiej, czego jedną z głównych przyczyn są liczne słabości i dysfunkcje obowiązującego systemu planowania przestrzennego. Podstawowym celem referatu jest przybliżenie współczesnych procesów urbanizacji obszarów wiejskich w Polsce w kontekście istniejących uwarunkowań planistycznych. W jego ramach przedstawione zostaną wybrane przejawy suburbanizacji – w szczególności te związane z dynamicznym rozwojem zabudowy mieszkaniowej (w tym osiedli deweloperskich) i kształtowaniem się struktur miasta krawędziowego (ang. *edge city*). Analizowane zjawiska zobrazowane zostaną na tle wybranych problemów w sferze planowania przestrzennego (niskie pokrycie planistyczne, nadpodaż terenów przeznaczonych w dokumentach planistycznych pod zabudowę mieszkaniową oraz niemalże powszechne stosowanie decyzji o warunkach zabudowy jako podstawy planistycznej procesu inwestycyjno-budowlanego). Dla celów referatu wykorzystano szereg różnych danych statystycznych obejmujących m.in.: dane BDL GUS (z zakresu demografii oraz rozwoju budownictwa mieszkaniowego i niemieszkaniowego), informacje pochodzące z badania pn. *lokalne planowanie i zagospodarowanie przestrzenne* (realizowanego przez GUS na rzecz Departamentu Planowania Przestrzennego Ministerstwa Rozwoju, Pracy i Technologii), dane dotyczące stawek i podstaw opodatkowania w zakresie podatku od nieruchomości (udostępniane przez Ministerstwo Finansów). Powyższe dane zgromadzono dla obszaru całego kraju (w podziale na gminy). Przeprowadzone analizy wskazują przede wszystkim na słabość systemu planowania przestrzennego w regionach miejskich (miejskich obszarach funkcjonalnych) największych ośrodków miejskich w Polsce, które na ogół charakteryzują się niskim i bardzo niskim pokryciem planistycznym. Nawet w przypadku relatywnie wysokiego pokrycia części miejskich obszarów funkcjonalnych obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, procesy urbanizacji zachodzące na ich obszarze mają charakter nierównoważony, co wynika ze znacznego przeszacowania terenów przeznaczonych pod budownictwo mieszkaniowe – w stosunku do realnych potrzeb wynikających z prognoz demograficznych. Referat prezentuje wybrane wyniki projektu pn. *Nowy model urbanizacji w Polsce – praktyczne wdrożenie zasad odpowiedzialnej urbanizacji oraz miasta zwarte* (NewUrbPact), realizowanego w ramach Programu GOSPOSTRATEG NCBR.

.....
Słowa kluczowe: suburbanizacja, planowanie przestrzenne, obszary wiejskie, miasto krawędziowe

METODA SZACOWANIA RZECZYWISTEJ LICZBY LUDNOŚCI W STREFIE PODMIEJSKIEJ. PRZYKŁAD GMINY CZERNICA (POWIAT WROCŁAWSKI)

Robert Szmytkie, Katarzyna Kuzara

Uniwersytet Wrocławski; pl. Uniwersytecki 1, 50-137 Wrocław

Jednym z największych problemów w zakresie analiz demograficznych jest spadek wiarygodności statystyk ludnościowych. Przyczyną trudności w weryfikacji rzeczywistej liczby ludności są masowe migracje, które upowszechniły się wraz z rozwojem społeczno-gospodarczym społeczeństw oraz postępem technicznym. Brak kontroli ruchu migracyjnego po zniesieniu obowiązku meldunkowego w Polsce, uwidocznili rozbieżności między danymi rejestrowanymi w statystykach publicznych, a rzeczywistą liczbą mieszkańców w pewnych obszarach. Największe różnice występują na terenach podmiejskich, które stały się atrakcyjnym miejscem zamieszkania dla ludności uciekającej przed miejskim zgiełkiem. Większość istniejących opracowań dotyczących suburbanizacji rezydencjonalnej opiera się na zobrazowaniu jej skali na podstawie analiz o wielkości i intensywności ruchu budowlanego na obszarach podmiejskich, nie odzwierciedlając tym samym aspektu wielkości ruchu migracyjnego.

Celem prezentowanego badania jest przedstawienie metody szacowania rzeczywistej liczby ludności w jednostkach statystycznych na podstawie analizy danych o osobach zameldowanych z rejestru PESEL oraz danych przestrzennych z Bazy Danych Obiektów Topograficznych. Wyniki opracowania ukazane zostaną na przykładzie gminy Czernica, charakteryzującej się intensywnym ruchem budowlanym związanym z napływem ludności miejskiej z pobliskiego Wrocławia. Przeprowadzone badania pozwoliły na wyróżnienie obszarów różniących się poziomem niedoszacowania rzeczywistej liczby ludności.

.....
Słowa kluczowe: suburbanizacja rezydencjonalna, statystyka ludnościowa, szacowanie populacji, strefa podmiejska Wrocławia

STRUKTURA WIEJSKIEJ SIECI OSADNICZEJ JAKO EFEKT ZMIAN W ZALUDNIENIU

Monika Wesołowska

Uniwersytet Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie, Wydział Nauk o Ziemi i Gospodarki Przestrzennej,
Katedra Geografii Społeczno-Ekonomicznej, Al. Kraśnicka 2c,d, 20-718 Lublin

Wsie stanowią w Polsce podstawowy element organizacji istniejącej przestrzeni społeczno-ekonomicznej. Współcześnie średnio 1 wieś wypada na 7,3 km² powierzchni kraju. Jednak ich rozmieszczenie nie jest równomierne, przeciętnie na 100 km² przypada w kraju 14 wsi. Największe ich zagęszczenie występuje w centralnej Polsce, głównie w województwie łódzkim i mazowieckim.

W centralnej części współczesnego obszaru Polski odziedziczyliśmy z poprzednich wieków znaczny udział zabudowy rozproszonej i bardzo rozdrobnioną strukturę osadniczą. Na swobodną lokalizację tych osiedli wywarł silny wpływ nizinny charakter tego obszaru, brak barier, który nie sprzyjał ich grupowaniu się. Niskie zasiedlenie oraz drobną strukturę osiedli (do 50 domów) wykazywały również obszary podmokłe, m.in. mokradła włodawskie, teren pomiędzy Międzyrzecem a Białą Podlaską, obszar nadbiebrzański, międzyrzecze Warty i Noteci czy Suwalszczyzna. Odmienną strukturę osadniczą miały tereny położone w byłym zaborze austriackim, w szczególności w południowej Małopolsce. Na obszarach tych występowała nierównomierność rozmieszczenia osiedli wynikająca z istnienia dużych połączy anekumeny (tereny górskie, rzeźba terenu niesprzyjająca osadnictwu), przez co osiedla wiejskie były rzadsze ale większe, wykazywały tendencje do grupowania ludności, np.: na Podhalu, które było terenem gęsto zaludnionym, osiedla liczyły 100-300 domów [1].

Współczesny stan polskich wsi, w różnych jej częściach i regionach jest konsekwencją powojennych uwarunkowań ich rozwoju. Kształtowanie oblicza miejscowości wiejskich zależne było także w znacznym stopniu od zamieszkującej te wsie ludności, od jej liczby, która określa podstawowe potrzeby każdego siedliska ludzkiego. W posterze zaprezentowano zmiany jakie zaszły w wiejskiej sieci osadniczej w latach 1950-2011. Począwszy od roku 1950 wzrastała liczba wsi największych, powyżej 1000 osób, następował proces koncentracji ludności. Zmniejszała się liczba wsi średnich (200-500) na korzyść dużych (500-1000) i bardzo dużych (powyżej 1000). W rezultacie tych zmian współcześnie w województwie małopolskim, podkarpackim i śląskim co 3 wieś należy do kategorii wsi bardzo dużych, zaś dużym udziałem wsi małych (do 200 osób) charakteryzuje się województwo podlaskie (82,3%), mazowieckie (61,8%) i warmińsko-mazurskie (65%).

Według Prognozy ludności na lata 2014-2050 opracowanej przez GUS na bazie stanów ludności w dniu 31 grudnia 2013 r. na terenach wiejskich Polski przewiduje się od roku 2030 systematyczny powolny ubytek ludności. Największy ubytek ludności na obszarach wiejskich prognozowany jest dla województw: lubelskiego (o 14,7% w stosunku do roku wyjściowego), warmińsko-mazurskiego (10,5%), opolskiego (20,0%), podlaskiego (17,8%), i świętokrzyskiego (13,1%) [2]. Autorka dokonała również próby prognozy zmian liczby ludności wsi w Polsce, która miała za zadanie określić potencjalne zmiany w wiejskiej sieci osadniczej. Zastosowała metodę analogii przestrzenno-czasowej, która polega na przenoszeniu zaobserwowanych zjawisk i prawidłowości w czasie. Punktem wyjścia był stan ludności w 1950 r. w miejscowościach wiejskich oraz rok 2011. Do analizy szeregów czasowych wykorzystała bardzo prostą metodę, tzw. metodę naiwną, zakładającą, że wartość z ubiegłego okresu przypisywana jest do okresu następującego po nim jako wartość prognozowana.

W okresie następnego dziesięciolecia przekształcenia systemu osadniczego Polski, wynikające z aktualnych trendów, skutkować będą silną polaryzacją przestrzeni, ludność skupiać się będzie przede wszystkim w regionach miejskich i atrakcyjnych przyrodniczo. Przeprowadzone prognozy dały podstawę do stwierdzenia, w regionach występowania wsi małych, cechujących się ubytkiem ludności, będzie następowało rozrzedzenie sieci osadniczej. Dla wielu wsi, szczególnie położonych peryferyjnie (zarówno komunikacyjnie, ekonomicznie i społecznie) prawdopodobnie urzeczywistni się model tzw. zamkniętego cyklu depopulacji wsi, część z nich zniknie w sensie fizycznym. W następstwie tych nieodwracalnych procesów mogą powstać obszary pustki osadniczej.

Słowa kluczowe: wiejska sieć osadnicza, zmiany w zaludnieniu, prognoza, Polska

Bibliografia:

- [1] Deszczyńska W., 1931, Rozmieszczenie domów oraz wielkość i rozmieszczenie osiedli w Polsce, *Kwartalnik Statystyczny*, t. 8, z. 4, s. 867-900.
- [2] Prognoza ludności na lata 2014-2050, 2014, *Studia i analizy statystyczne*, GUS, Warszawa .

ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENI WIEJSKIEJ PRZY WYBRANYCH OBIEKTACH ARCHEOLOGICZNYCH IRLANDII

Mariusz Antolak*¹, Patrycja Pawelec²

¹ Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie Katedra Architektury Krajobrazu,
ul. Prawocheńskiego 17, 10-720 Olsztyn;

² Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie Instytut Historii,
ul. Obitza 1, 10-725 Olsztyn

Stanowiska archeologiczne mogą stanowić cenną atrakcję turystyczną, chętnie odwiedzaną przez turystów. Celem badań była inwentaryzacja wybranych obiektów archeologicznych oraz określenie wykorzystania ich potencjału turystycznego. W pracy zaprezentowano wyniki pilotażowych badań prowadzonych w 2015 r. na terenie Irlandii. W ramach badań sporządzono inwentaryzację wybranych przestrzeni oraz określono współczesne trendy i zwyczaje związane z ich kształtowaniem. Do szczegółowych analiz wybrano 10 obiektów - Dolina Brú na Bóinne, Hill of Tara, Knockaulin Hill Fort, Rathcroghan, Céide Fields, Dún Aengus (wyspa Inishmore), Poulnabrone Portal Tomb, Cahercommaun Stone Fort, Staigue Fort oraz klasztor na Skellig Michael. Obiekty pochodzą z różnych okresów historycznych, a ich wspólną cechą jest współczesne wykorzystanie turystyczne.

Dolina Brú na Bóinne oraz Hill of Tara są dobrymi przykładami wykorzystania potencjału zabytków archeologicznych do rozwoju turystyki. Stanowiska zostały doskonale przystosowane do obsługi ruchu turystycznego. Obiekty po właściwym zagospodarowaniu stały się jedną z głównych atrakcji kraju. Duży wpływ na ten fakt miała niewielka odległość Dublinu oraz dobra dostępność komunikacyjna. Pozornie mało komercyjne zabytki stały się podstawowymi punktami odwiedzanymi przez turystów oraz są opisywane w niemal każdym przewodniku. Céide Fields, Poulnabrone Portal Tomb oraz Cahercommaun Stone Fort mimo dużego potencjału nie są tak popularne jak wyżej opisane. Stanowią one alternatywę dla osób ceniących sobie spokój. Mimo podobnych wartości historycznych nie udało do tej pory w pełni wykorzystać potencjału Knockaulin Hill Fort i Staigue Fort. Podstawowym ograniczeniem jest w tym przypadku własność prywatna ziemi, na której występują zabytki. Kompleks Rathcroghan mimo tego, iż jest dobrze rozreklamowany i szczegółowo opisany na stronach internetowych może zawieść oczekiwania odwiedzających go turystów. Przy trudno dostępnych stanowiskach archeologicznych rozproszonych na okolicznych pastwiskach widnieją tylko tablice informacyjne. Obiekty te są dodatkowo stosunkowo trudne do odnalezienia w terenie. Budynek *Visitor Centre*, w przeciwieństwie do pozostałych poddanych analizie, jest niskiej jakości architektonicznej. Szczególną rolę odgrywają natomiast obiekty zlokalizowane na wyspach - klasztor na Skellig Michael i fort Dún Aengus na Inishmore. Jest to często główny cel wizyt turystów odwiedzających te miejsca. Miejsca są pełne magii i tajemniczości, co stanowi ich główny atut.

Zagospodarowanie turystyczne analizowanych obiektów jest zróżnicowane. Przy większości cenniejszych i dobrze przebadanych stanowisk powstały oblegane przez turystów centra dla zwiedzających (*Visitor Centre*), w których zlokalizowano liczne sklepy i kramy z pamiątkami, restauracje oraz kawiarnie. W miejscach tych zorganizowano interesujące wystawy muzealne, a dodatkową ofertą uatrakcyjniającą pobyt są pokazy filmów dokumentalnych, pokazy tresury psów pasterskich czy inscenizacje historyczne. Mniej znane stanowiska archeologiczne położone na gruntach prywatnych są zazwyczaj obiektami trudno dostępnymi, a ich zagospodarowanie turystyczne ogranicza się zazwyczaj do umieszczenia tablicy informującej o zabytku. Tereny te od wielu wieków pełnią funkcję łąk, pastwisk lub zadrzewień śródpolnych. Turysta kwalifikowany może je zwiedzać po uzyskaniu zgody od właściciela terenu. Ich zwiedzanie odbywa się na własną odpowiedzialność - na pastwiskach wypasane są bardzo często zwierzęta gospodarskie (m. in. byki). Wstęp do najpopularniejszych wśród turystów i najbardziej skomercjalizowanych obiektów jest zazwyczaj płatny. W części miejsc występują limity odwiedzających. Elementami zagospodarowania turystycznego są zazwyczaj tablice informacyjne, systemy gruntowych lub kamiennych ścieżek i drewnianych podestów, drewniane balustrady, poręcze itp.

Słowa kluczowe: Archeoturystyka, zagospodarowanie turystyczne, zabytki archeologiczne, Irlandia, UNESCO

*mariusz.antolak@uwm.edu.pl

**PROBLEMATYKA TURYSTYCZNEGO ZAGOSPODAROWANIA ZABYTEKÓW
ARCHEOLOGICZNYCH - STUDIUM PRZYPADKU PROJEKTOWANEJ ŚCIEŻKI
DYDAKTYCZNEJ WOKÓŁ JEZIORA LIMAJNO**

Mariusz Antolak*¹, Patrycja Pawelec²

¹ Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie Katedra Architektury Krajobrazu,
ul. Prawocheńskiego 17, 10-720 Olsztyn;

² Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie Instytut Historii,
ul. Obiży 1, 10-725 Olsztyn

Zagospodarowanie turystyczne zabytków archeologicznych w Polsce przysparza wielu problemów. Dotyczą one przede wszystkim natury konserwatorskiej. Wprowadzanie infrastruktury turystycznej na stanowiskach archeologicznych i ich oznakowanie generuje zwiększenie ruchu turystycznego. To z kolei może doprowadzić do zniszczeń cennych obiektów historycznych. Próby wyeksponowania w krajobrazie tego dziedzictwa są podejmowane w Polsce niezwykle rzadko, a wiedzę o lokalizacji poszczególnych stanowisk archeologicznych posiadają tylko nieliczni. Nie są to informacje tajne, jednak nie upublicznia się ich w terenie, tak jak ma to miejsce np. w przypadku form ochrony przyrody. Udostępnienie stanowiska, nie może destrukcyjnie wpływać na jego archeologiczny i naukowy charakter. Do publicznego udostępnienia powinny być kwalifikowane jednak wyłącznie dokładnie przebadane stanowiska. Forma ekspozycji stanowiska powinna być planowana przez interdyscyplinarny zespół osób, który zadba o stosowne przekazanie wszystkich wartości zabytku i jego właściwe wyeksponowanie.

Celem pracy było stworzenie koncepcji projektowej ścieżki edukacyjnej o tematyce archeologicznej. Wyznaczona trasa, łącząca wybrane zabytki archeologiczne została wzbogacona o elementy małej architektury, mające na celu uatrakcyjnienie poznawania lokalnego dziedzictwa archeologicznego i uczytelnienie prezentowanych stanowisk w krajobrazie. Zastosowane rozwiązania projektowe miały ponadto stanowić bazę pomysłów i inspirację do udostępnienia wybranego terenu, jak i tworzenia podobnych projektów w innych lokalizacjach. Jest ona także próbą wypracowania kompromisu, którego nadrzędnym celem było wprowadzenie współczesnych obiektów na różnego typu stanowiska archeologiczne, w sposób niezagrażający ich dalszemu istnieniu. Prace badawcze i projektowe przeprowadzono w latach 2017-2019 r. Ścieżkę zaplanowano na terenie gmin: Dobre Miasto, Dywity i Świątki (województwo warmińsko-mazurskie). Całkowita długość ścieżki łączącej wybrane zabytki archeologiczne to 26 km. Motywem przewodnim ścieżki jest religia Prusów. Temat ten nawiązuje do wczesnośredniowiecznych pruskich grodzisk zlokalizowanych na wyznaczonej trasie.

Możliwość kontaktu z autentycznym zabytkiem jest ważna szczególnie dla turysty kwalifikowanego. Udostępnienie zabytku archeologicznego zwiększa jednak ryzyko jego zniszczenia lub uszkodzenia. Dobrze zaprojektowane i urządzone stanowisko archeologiczne może stanowić ważną, ponadlokalną atrakcję turystyczną i uczyć poszanowania dla dziedzictwa kulturowego. Zagospodarowanie tego typu miejsc pozwala uzyskać cenną wiedzę na temat przeszłości. Powinno być jednak na tyle atrakcyjne dla współczesnego turysty, by chciał z niego korzystać.

Słowa kluczowe: archeoturystyka, zagospodarowanie turystyczne, edukacja w krajobrazie

*mariusz.antolak@uwm.edu.pl